

BUNREACT NA hÉIREANN
CONSTITUTION OF IRELAND

Le ceannach díreach ón

Oifig Dhíolta Foilseachán Rialtais
Teach Sun Alliance
Sráid Theach Laighean
Baile Átha Cliath 2

nó trí aon díoltóir leabhar

To be purchased through any Bookseller, or directly from the
Government Publications Sale Office
Sun Alliance House
Molesworth Street
Dublin 2

*An litriú atá ar théacs Gaeilge an
eagráin seo de Bhunreacht na hÉireann
tá sé de réir chaighdeán litrithe Rannóg
an Aistriúcháin d'Oifig Thithe an
Oireachtais.*

BUNREACT NA hÉIREANN

CONSTITUTION OF IRELAND

D'achtaigh an Pobal an 1 Iúil, 1937
Enacted by the People 1st July, 1937

I ngníomh ón 29 Nollaig, 1937
In operation as from 29th December, 1937

An téacs seo den Bhunreacht is cóip é den téacs a cuireadh isteach ina iris an 27 Bealtaine, 1999, de dhroim Airteagal 25.5.2^o ach amháin maidir leis na nithe seo a leanas:

tá na Forálacha Sealadacha (Airteagail 51-63) fágtha ar lár mar a cheanglaítear le téarmaí na nAirteagal sin; athraíodh an téacs Gaeilge chun go mbeadh sé de réir na Nua-Ghaeilge caighdeánaí; tá an fichiú leasú, a achtaíodh tar éis don téacs a bheith curtha isteach ina iris, curtha san áireamh; tá na hAirteagail 2 agus 3 nua agus an t-alt 8 nua in Airteagal 29 curtha isteach de bhun fhorálacha an Achta um an Naóú Leasú Déag ar an mBunreacht, 1998. Déantar na leasuithe a rinneadh ó achtaíodh an Bunreacht i 1937 suas go dtí tráth clóite an eagráin seo (Mí na Nollag 1999) a liostú thíos.

This text of the Constitution is a copy of the text enrolled on 27 May, 1999 pursuant to Article 25.5.2^o except that:

the Transitory Provisions (Articles 51-63) are omitted as required by their terms; the Irish text has been altered so as to make it conform to modern standardized Irish; the twentieth amendment, enacted subsequent to enrolment, is incorporated; the new Articles 2 and 3 and the new section 8 in Article 29 are inserted pursuant to the provisions of the Nineteenth Amendment of the Constitution Act, 1998. Amendments effected since the Constitution was enacted in 1937 up to the time of printing of this edition (December 1999) are listed below.

NA hACHTANNA LEASÚCHÁIN

GEARRTHEIDEAL

DÁTA SÍNITHE

- An tAcht um an gCéad Leasú ar an mBunreacht, 1939 [*Rinneadh an socrú maidir le staid phráinne chun slándáil an phobail a chur in áirithe agus chun an Stát a chaomhnú in aimsir chogaidh nó ceannairce faoi arm a leathnú chuig coinbhleachtaí nach mbeidh an Stát páirteach iontu.*]
- An tAcht um an Dara Leasú ar an mBunreacht, 1941 [*Olltogra inar cuimsíodh réimse Airteagal éagsúil agus arbh é ba chuspóir leis slacht a chur ar an mBunreacht i bhfianaise na taithí ó achtaíodh é.*]
- An tAcht um an Tríú Leasú ar an mBunreacht, 1972 [*Ceadaíodh don Stát a bheith ina chomhalta de na Comhphobail Eorpacha.*]
- An tAcht um an gCeathrú Leasú ar an mBunreacht, 1972 [*Laghdaíodh an aois íosta vótála i dtoghcháin Dála agus Uachtaráin agus i reifrinn ó 21 bhliain go 18 mbliana.*]
- An tAcht um an gCúigiú Leasú ar an mBunreacht, 1972 [*Baineadh den Bhunreacht ionad speisialta na hEaglaise Caitlicí agus an t-aitheantas d'aicmí ainmnithe eile creidimh.*]
- An tAcht um an Séú Leasú ar an mBunreacht (Uchtáil), 1979 [*Áirithíodh nach bhféadfaí a dhearbhu gur orduithe neamhbhailí iad orduithe*
- 2 Meán Fómhair, 1939
- 30 Bealtaine, 1941
- 8 Meitheamh, 1972
- 5 Eanáir, 1973
- 5 Eanáir, 1973
- 3 Lúnasa, 1979

- uchtála arna ndéanamh ag an mBord Uchtála ar an ábhar nach cúirt a rinne iad.]*
- An tAcht um an Seachtú Leasú ar an mBunreacht (Forais Árdoideachais do Thoghadh Comhaltáí de Sheanad Éireann), 1979 [*Ceadaíodh don Stát an socrú maidir le toghadh comhaltáí de Sheanad Éireann ag ollscoileanna agus ag forais eile ardoideachais sa Stát a leathnú.*]
- 3 Lúnasa, 1979
- An tAcht um an Ochtú Leasú ar an mBunreacht, 1983 [*Admhaíodh ceart na mbeo gan breith chun a mbeatha, ag féachaint go cuí do chomhcheart na máthar chun a beatha.*]
- 7 Deireadh Fómhair, 1983
- An tAcht um an Naoú Leasú ar an mBunreacht, 1984 [*Leathmaíodh an ceart vótála i dtoghcháin Dála chuig náisiúnaigh áirithe neamh-Éireannacha.*]
- 2 Lúnasa, 1984
- An tAcht um an Deichiú Leasú ar an mBunreacht, 1987 [*Ceadaíodh don Stát an Ionstraim Eorpach Aonair a dhaingniú.*]
- 22 Meitheamh, 1987
- An tAcht um an Aonú Leasú Déag ar an mBunreacht, 1992 [*Ceadaíodh don Stát an Conradh ar an Aontas Eorpach (Maastricht) a dhaingniú agus a bheith ina chomhalta den aontas sin.*]
- 16 Iúil, 1992
- Níl aon Dóú Leasú Déag ann. Ar an 25 Samhain, 1992, cuireadh trí thogra chun an phobail, an Dóú Leasú Déag, an Tríú Leasú Déag agus an Ceathrú Leasú Déag.*

Dhiúltaigh an pobal don Dóú Leasú Déag (a bhain le ceart na mbeo gan breith chun a mbeatha) agus thoiligh siad leis an Tríú Leasú Déag agus leis an gCeathrú Leasú Déag (thíos).

- An tAcht um an Tríú Leasú Déag ar an mBunreacht, 1992 [*Rinneadh socrú nach dteorannódh Airteagal 40.3.3° (ceart na mbeo gan breith chun a mbeatha) saoirse chun taisteal idir Éire agus stát eile.*] 23 Nollaig, 1992
- An tAcht um an gCeathrú Leasú Déag ar an mBunreacht, 1992 [*Rinneadh socrú nach dteorannódh Airteagal 40.3.3° (ceart na mbeo gan breith chun a mbeatha) saoirse chun faisnéis a fháil nó a chur ar fáil maidir le seirbhísí atá ar fáil go dleathach i stát eile.*] 23 Nollaig, 1992
- An tAcht um an gCúigiú Leasú Déag ar an mBunreacht, 1995 [*Rinneadh socrú maidir le pósadh a scaoileadh in imthosca sonraithe áirithe.*] 17 Meitheamh, 1996
- An tAcht um an Séú Leasú Déag ar an mBunreacht, 1996 [*Rinneadh socrú chun go bhféadfadh cúirt bannaí a dhiúltú do dhuine atá cúisithe i gcion tromáí sa chás go measfar le réasún é a bheith riachtanach chun an duine sin a chosc ar chion tromáí a dhéanamh.*] 12 Nollaig, 1996
- An tAcht um an Seachtú Leasú Déag ar an mBunreacht, 1997 [*Rinneadh socrú go ndéanfaí rúndacht na bpléití ag cruinnithe den Rialtas a urramú ach amháin i gcás ina*

gcinnfeadh an Ard-Chúirt, in imthosca sonraithe áirithe, gur ceart nochtadh a dhéanamh.]

An tAcht um an Ochtú Leasú Déag ar an mBunreacht, 1998 [*Ceadaíodh don Stát Conradh Amstardam a dhaingniú.*] 3 Meitheamh, 1998

An tAcht um an Naóú Leasú Déag ar an mBunreacht, 1998 [*Ceadaíodh don Stát a thoiliú a bheith faoi cheangal ag Comhaontú na Breataine-na hÉireann, arna dhéanamh i mBéal Feirste an 10 Aibreán, 1998, agus rinneadh socrú go mbeadh éifeacht ag leasuithe breise ar an mBunreacht, go háirithe ar Airteagail 2 agus 3, nuair a bheadh feidhm ag an gcomhaontú sin.*] 3 Meitheamh, 1998

An tAcht um an bhFichiú Leasú ar an mBunreacht, 1999 [*Rinneadh socrú maidir le haitheantas bunreachta don ról atá ag rialtas áitiúil agus go ndéanfar toghcháin áitiúla gach cúig bliana ar a laghad.*] 23 Meitheamh, 1999

CLÁR

<i>Airteagail</i>	<i>Leathanach</i>
BROLLACH	3
1-3 AN NÁISIÚN	5
4-11 AN STÁT	7
12-14 AN tUACHTARÁN	15
15-27 AN PHARLAIMINT NÁISIÚNTA	37
15 COMHDHÉANAMH AGUS CUMHACHTAÍ	37
16-17 DÁIL ÉIREANN	47
18-19 SEANAD ÉIREANN	55
20-27 REACHTAÍOCHT	63
28 AN RIALTAS	95
28A RIALTAS ÁITIÚIL	107
29 CAIDREAMH IDIRNÁISIÚNTA	109
30 AN tARD-AIGHNE	117
31-32 AN CHOMHAIRLE STÁIT	121
33 AN tARD-REACHTAIRE CUNTAS AGUS CISTE	127
34-37 NA CÚIRTEANNA	131
38-39 TRIAIL I gCIONTA	143
40-44 BUNCHEARTA	147
40 CEARTA PEARSANTA	147
41 AN TEAGHLACH	159
42 OIDEACHAS	163
43 MAOIN PHRÍOBHÁIDEACH	167
44 CREIDEAMH	169
45 BUNTEORACHA DO BHEARTAS CHOMHDHAONNACH	171
46 AN BUNREACHT A LEASÚ	177
47 AN REIFREANN	179
48-50 BUNREACHT SHAORSTÁT ÉIREANN A AISGHAIRM AGUS DLÍTHE A BHUANÚ	181
TREOIR	186

BUNREACT NA hÉIREANN
CONSTITUTION OF IRELAND

BUNREACTH NA hÉIREANN

In Ainm na Tríonóide Ró-Naofa is tobar don uile údarás agus gur chuici, ós í is críoch dheireanach dúinn, is dírithe ní amháin gníomhartha daoine ach gníomhartha Stát,

Ar mbeith dúinne, muintir na hÉireann, ag admháil go huiríseal a mhéid atáimid faoi chomaoin ag Íosa Críost, ár dTiarna Dia, a thug comhfhurtacht dár sinsir i ngach cruatan ina rabhadar ar feadh na gcéadta bliain,

Agus ar mbeith dúinn ag cuimhneamh go buíoch ar a chalmacht a rinneadarsan troid gan staonadh chun an neamhspleáchas is dual dár Náisiún a bhaint amach,

Agus ar mbeith dúinn á chur romhainn an mhaitheas phoiblí a chur ar aghaidh maille le Críonnacht agus le hIonracas agus le Carthanacht de réir mar is cuí, ionas go dtiocfaidh linn a uaisleacht agus a shaoirse a chur in áirithe do gach aon duine, saol ceart comhdhaonnach a bhunú, aiseag a haontachta a thabhairt dár dtír, agus comhcharadra a dhéanamh le náisiúin eile,

Atáimid leis seo ag gabháil an Bhunreachta seo chugainn, agus á achtú agus á thíolacadh dúinn féin.

AN NÁISIÚN

AIRTEAGAL 1

Deimhníonn náisiún na hÉireann leis seo a gceart doshannta, dochloíte, ceannasach chun cibé cineál Rialtais is rogha leo féin a bhunú, chun a gcaidreamh le náisiúin eile a chinneadh, agus chun a saol polaitíochta is geilleagair is saíochta a chur ar aghaidh de réir dhúchais is gnás a sinsear.

AIRTEAGAL 2

Tá gach duine a shaolaítear in oileán na hÉireann, ar a n-áirítear a oileáin agus a fharraigí, i dteideal, agus tá de cheart oidhreachta aige nó aici, a bheith páirteach i náisiún na hÉireann. Tá an teideal sin freisin ag na daoine go léir atá cáilithe ar shlí eile de réir dlí chun bheith ina saoránaigh d'Éirinn. Ina theannta sin, is mór ag náisiún na hÉireann a choibhneas speisialta le daoine de bhunadh na hÉireann atá ina gcónaí ar an gcoigríoch agus arb ionann féiniúlacht agus oidhrecht chultúir dóibh agus do náisiún na hÉireann.

AIRTEAGAL 3

- 1 Is í toil dhiongbháilte náisiún na hÉireann, go sítheach cairdiúil, na daoine go léir a chomhroinneann críoch oileán na hÉireann i bpáirt lena chéile, in éagsúlacht uile a bhféiniúlachtaí agus

AIRTEAGAL 3 (*ar leanúint*)

a dtraidisiún, a aontú, á aithint gur trí mhodhanna síochánta amháin le toiliú thromlach na ndaoine, á chur in iúl go daonlathach, sa dá dhlínse san oileán, a dhéanfar Éire aontaithe a thabhairt i gcrích. Go dtí sin, bainfidh na dlíthe a achtófar ag an bParlaimint a bhunaítear leis an mBunreacht seo leis an limistéar feidhme céanna, agus beidh an raon feidhme céanna acu, lenar bhain na dlíthe, agus a bhí ag na dlíthe, a d'achtaigh an Pharlaimint a bhí ar marthain díreach roimh theacht i ngníomh don Bhunreacht seo.

- 2 Féadfaidh údaráis fhreagracha faoi seach na ndlínsí sin institiúidí ag a mbeidh cumhachtaí agus feidhmeanna feidhmiúcháin a chomhroinntear idir na dlínsí sin a bhunú chun críoch sonraithe agus féadfaidh na hinstitiúidí sin cumhachtaí agus feidhmeanna a fheidhmiú i leith an oileáin ar fad nó i leith aon chuid de.

AN STÁT

AIRTEAGAL 4

Éire is ainm don Stát nó, sa Sacs-Bhéarla, *Ireland*.

AIRTEAGAL 5

Is Stát ceannasach, neamhspleách, daonlathach Éire.

AIRTEAGAL 6

- 1 Is ón bpobal, faoi Dhia, a thagas gach cumhacht riala, idir reachtaíocht is comhallacht is breithiúnas, agus is ag an bpobal atá sé de cheart rialtóirí an Stáit a cheapadh, agus is faoin bpobal faoi dheoidh atá gach ceist i dtaobh beartas an Náisiúin a shocrú de réir mar is gá chun leasa an phobail.
- 2 Is leis na horgain Stáit a chuirtear ar bun leis an mBunreacht seo, agus leo sin amháin nó lena n-údarás, is féidir na cumhachtaí riala sin a oibriú.

AIRTEAGAL 7

An bhratach trí dhath .i. uaine, bán, agus flannbhuí, an suaitheantas náisiúnta.

AIRTEAGAL 8

- 1 Ós í an Ghaeilge an teanga náisiúnta is í an phríomhtheanga oifigiúil í.
- 2 Glactar leis an Sacs-Bhéarla mar theanga oifigiúil eile.

AIRTEAGAL 8 (*ar leanúint*)

- 3 Ach féadfar socrú a dhéanamh le dlí d'fhonn ceachtar den dá theanga sin a bheith ina haonteanga le haghaidh aon ghnó nó gnóthaí oifigiúla ar fud an Stáit ar fad nó in aon chuid de.

AIRTEAGAL 9

- 1 1° Ar theacht i ngníomh don Bhunreacht seo is saoránach d'Éirinn aon duine ba shaoránach de Shaorstát Éireann díreach roimh theacht i ngníomh don Bhunreacht seo.

2° Is de réir dlí a chinnfear fáil agus cailleadh náisiúntacht agus saoránacht Éireann feasta.

3° Ní cead náisiúntacht agus saoránacht Éireann a cheilt ar dhuine ar bith toisc gur fireann nó toisc gur baineann an duine sin.

- 2 Is bundualgas polaitiúil ar gach saoránach bheith dflis don náisiún agus tairiseach don Stát.

AIRTEAGAL 10

- 1 Gach ábhar maoiné nádúrtha, mar aon leis an aer agus gach ábhar fuinnimh, dá bhfuil faoi dhlínse

AIRTEAGAL 10 (*ar leanúint*)

na Parlaiminte agus an Rialtais a bhunaítear leis an mBunreacht seo, maille le gach ríchíos agus díolúine dá bhfuil faoin dlínse sin, is leis an Stát iad uile, gan dochar do cibé eastáit agus leasanna is le haon duine nó le haon dream go dleathach in alt na huaire.

- 2 Gach talamh agus gach mianach, mianra, agus uisce ba le Saorstát Éireann díreach roimh theacht i ngníomh don Bhunreacht seo is leis an Stát iad uile sa mhéid go mba le Saorstát Éireann an uair sin iad.
- 3 Féadfar socrú a dhéanamh le dlí chun bainistí a dhéanamh ar an maoin is leis an Stát de bhua an Airteagail seo, agus chun sannadh buan nó sannadh sealadach na maoin sin a rialú.
- 4 Féadfar socrú a dhéanamh le dlí, fairis sin, chun bainistí a dhéanamh ar thalamh, ar mhianaigh, ar mhianraí agus ar uiscí a thioctas i seilbh an Stáit d'éis teacht i ngníomh don Bhunreacht seo, agus chun sannadh buan nó sannadh sealadach na talún, na mianach, na mianraí agus na n-uiscí a thioctas ina sheilbh amhlaidh a rialú.

AIRTEAGAL 11

Ní foláir cíós uile an Stáit cibé bunadh atá leis, ach amháin an chuid sin de ar a ndéantar eisceacht le dlí, a chur in aon chiste amháin agus é a leithghabháil chun na gríocha agus ar an modh, a chinntear le dlí agus faoi chuimsiú na muirear agus na bhféichiúnas a ghearrtar le dlí.

AN tUACHTARÁN

AIRTEAGAL 12

- 1 Beidh Uachtarán ar Éirinn (.i. Uachtarán na hÉireann), ar a dtugtar an tUachtarán sa Bhunreacht seo feasta; beidh tosach aige ar gach uile dhuine sa Stát, agus ní foláir dó na cumhachtaí agus na feidhmeanna a bheirtear don Uachtarán leis an mBunreacht seo agus le dlí a oibriú agus a chomhlíonadh.
- 2
 - 1° Le vóta lomdíreach an phobail a thoghfár an tUachtarán.
 - 2° Gach saoránach ag a bhfuil ceart vótála i dtoghchán do chomhaltaí de Dháil Éireann, beidh ceart vótála aige i dtoghchán don Uachtarán.

AIRTEAGAL 12 (*ar leanúint*)

3° Is le rúnbhallóid agus de réir na hionadaíochta cionúire agus ar mhodh an aonghutha inaistrithe a dhéanfar an vótáil.

- 3 1° Beidh an tUachtarán i seilbh oifige go ceann seacht mbliana ón lá a rachaidh i gcúram a oifige mura dtarlaí roimh dheireadh an téarma sin go n-éagfaidh nó go n-éireoidh as oifig nó go gcuirfear as oifig é, nó go ngabhfaidh míthreoir bhuan é agus go suítear sin go sásamh na Cúirte Uachtaraí agus í comhdhéanta de chúigear breitheamh ar a laghad.

2° Duine atá nó a bhí ina Uachtarán, is intofa chun na hoifige sin é aon uair amháin eile, ach sin a mbeidh.

3° Ní foláir toghchán d'oifig an Uachtaráin a dhéanamh lá nach déanaí ná dáta dheireadh théarma oifige gach Uachtaráin ar leith agus nach luaithe ná an seascadú lá roimh an dáta sin, ach má chuirtear an tUachtarán as oifig, nó má tharlaíonn dó (roimh é a dhul i gcúram a oifige nó dá éis sin) é d'éag nó é d'éirí as nó míthreoir bhuan arna suíomh mar a dúradh dá ghabháil, ní foláir toghchán d'oifig an Uachtaráin a dhéanamh taobh istigh de sheasca lá tar éis an ní sin a tharlú.

- 4 1° Gach saoránach ag a bhfuil cúig bliana tríochad slán, is intofa chun oifig an Uachtaráin é.

AIRTEAGAL 12 (*ar leanúint*)

2° Gach iarrthóir d'oifig an Uachtaráin, seachas duine atá nó a bhí ina Uachtarán cheana, is uathu seo a leanas nach foláir a ainmniú a theacht:

- i fiche duine ar a laghad agus gach duine faoi leith díobh sin ina chomhalta, in alt na huaire, de Theach de Thithe an Oireachtais, nó
- ii Comhairlí ceithre Chontae riaracháin ar a laghad (agus Contae-Bhuirgí a áireamh) mar a mhínítear le dlí.

3° Ní cead d'aon duine ná d'aon Chomhairle díobh sin bheith páirteach in ainmniú breis is aon iarrthóir amháin d'oifig an Uachtaráin san aontoghchán.

4° Tig le haon duine atá nó a bhí ina Uachtarán é féin a ainmniú d'oifig an Uachtaráin.

5° Nuair nach n-ainmnítear d'oifig an Uachtaráin ach aon iarrthóir amháin, ní gá vótáil chun é a thoghadh.

5 Faoi chuimsiú forálacha an Airteagail seo is le dlí a rialófar toghcháin d'oifig an Uachtaráin.

6 1° Ní cead an tUachtarán a bheith ina chomhalta de Dháil Éireann ná de Sheanad Éireann.

AIRTEAGAL 12 (*ar leanúint*)

2° Má thoghtar comhalta de cheachtar de Thithe an Oireachtais chun bheith ina Uachtarán, ní foláir a mheas go bhfuil scartha aige le comhaltas an Tí sin.

3° Ní cead don Uachtarán aon oifig ná post sochair a bheith aige seachas a oifig Uachtaráin.

7 Ní foláir don chéad Uachtarán dul i gcúram a oifige chomh luath agus is féidir é tar éis é a thoghadh, agus ní foláir do gach Uachtarán dá éis sin dul i gcúram a oifige an lá i ndiaidh deireadh théarma oifige a réamhtheachtaí nó chomh luath agus is féidir é dá éis sin nó, má tharlaíonn dá réamhtheachtaí go gcuirfear as oifig é nó go n-éagfaidh nó go n-éireoidh as oifig nó neachtar acu go ngabhfaidh míthreoir bhuan é agus go suífear sin mar a shocraítear le halt 3 den Airteagal seo, chomh luath agus is féidir é tar éis an toghcháin.

8 Is é slí a rachaidh an tUachtarán i gcúram a oifige ná leis an dearbhú seo a leanas a dhéanamh go poiblí agus a lámh a chur leis i bhfianaise chomhaltaí den dá Theach den Oireachtas, agus breithiúna den Chúirt Uachtarach agus den Ard-Chúirt agus maithe poiblí eile:

“I láthair Dia na nUilechumhacht, táimse,
, á ghealladh agus
á dhearbhú go sollúnta is go ffrinneach bheith i mo

AIRTEAGAL 12 (*ar leanúint*)

thaca agus i mo dhídin do Bhunreacht Éireann, agus a dlíthe a chaomhnú, mo dhualgais a chomhlíonadh go dílis coinsiasach de réir an Bhunreacht is an dlí, agus mo lándícheall a dhéanamh ar son leasa is fónaimh mhuintir na hÉireann. Dia do mo stiúradh agus do mo chumhdach.”

- 9 Ní cead don Uachtarán imeacht ón Stát le linn é a bheith in oifig, ach amháin le toil an Rialtais.
- 10 1° Féadfar an tUachtarán a tháinseamh as ucht mí-iompair a luafar.
- 2° Ceachtar de Thithe an Oireachtais a dhéanfas an cúiseamh agus is faoi chuimsiú agus de réir forálacha an ailt seo a dhéanfar é.
- 3° Má thairgtear do cheachtar de Thithe an Oireachtais cúis a thabhairt in aghaidh an Uachtaráin faoin alt seo ní cead aird a thabhairt ar an tairiscint sin ach amháin de bharr fógra tairisceana i scríbhinn faoi lámh tríocha comhalta ar a laghad den Teach sin.
- 4° Ní cead do cheachtar de Thithe an Oireachtais glacadh le haon tairiscint den sórt sin ach amháin de bharr rúin ón Teach sin lena mbeidh tacaíocht dhá thrian ar a laghad dá lánchomhaltas.

AIRTEAGAL 12 (*ar leanúint*)

5° Má dhéanann ceachtar de Thithe an Oireachtais cúiseamh faoin alt seo ní foláir don Teach eile an chúis a scrúdú nó an chúis a chur á scrúdú.

6° Beidh de cheart ag an Uachtarán bheith i láthair agus lucht tagartha a bheith aige ar an scrúdú sin.

7° Más é toradh an scrúdaithe sin go rithfear rún, le tacaíocht dhá thrían ar a laghad de lánchomhaltas an Tí den Oireachtas a scrúdaigh an chúis nó a chuir an chúis á scrúdú, á dhearbhu gur suíodh an chúis a tugadh in aghaidh an Uachtaráin agus, an mí-iompar ba shiocair don chúiseamh, gur mí-iompar é a bhfuil an tUachtarán neamhoiriúnach dá dheasca chun fanacht i seilbh oifige, is é is feidhm don rún sin an tUachtarán a chur as oifig.

11 1° Beidh stát-áras ag an Uachtarán i gcathair Bhaile Átha Cliath nó ar a cóngar.

2° Gheobhaidh an tUachtarán sochair agus liúntais faoi mar a chinnfear le dlí.

3° Ní cead laghdú a dhéanamh ar shochair ná ar liúntais an Uachtaráin le linn é a bheith in oifig.

AIRTEAGAL 13

- 1
 - 1° Ceapfaidh an tUachtarán an Taoiseach .i. an Ceann Rialtais nó an Príomh-Aire, arna ainmniú sin ag Dáil Éireann.
 - 2° Arna n-ainmniú ag an Taoiseach le comhaontú Dháil Éireann roimh ré, ceapfaidh an tUachtarán na comhaltaí eile den Rialtas.
 - 3° Ar chomhairle an Taoisigh ní foláir don Uachtarán glacadh le haon chomhalta den Rialtas d'éirí as oifig, nó comhalta ar bith den Rialtas a chur as oifig.
- 2
 - 1° Is é an tUachtarán, ar chomhairle an Taoisigh, a chomórfas agus a lánscoirfeas Dáil Éireann.
 - 2° Tig leis an Uachtarán, as a chomhairle féin, diúltú do Dháil Éireann a lánscor ar chomhairle Taoisigh nach leanann tromlach i nDáil Éireann de bheith i dtacaíocht leis.
 - 3° Tig leis an Uachtarán uair ar bith, tar éis comhairle a ghlacadh leis an gComhairle Stáit, ceachtar de Thithe an Oireachtais, nó iad araon, a chomóradh.
- 3
 - 1° Gach Bille a ritear nó a mheastar a ritheadh ag dhá Theach an Oireachtais ní foláir lámh an Uachtaráin a bheith leis chun é a achtú ina dhlí.

AIRTEAGAL 13 (*ar leanúint*)

2° Gach dlí dá ndéanfaidh an tOireachtas ní foláir don Uachtarán é a fhógairt.

4 Leis seo cuirtear na Fórsaí Cosanta faoi ardcheannas an Uachtaráin.

5 1° An t-ardcheannas ar na Fórsaí Cosanta is le dlí a rialófar an modh ar a n-oibreofar é.

2° Is ón Uachtarán a bheidh a ghairm ag gach oifigeach gairme de na Fórsaí Cosanta.

6 Bheirtear don Uachtarán leis seo ceart maithiúnais, agus cumhacht chun maolaithe nó loghtha pionóis a ghearrtar ar dhaoine in aon chúirt dlínse coire, ach, taobh amuigh de chásanna breithe báis, féadfar an chumhacht maolaithe nó loghtha sin a thabhairt le dlí d'údaráis eile freisin.

7 1° Tig leis an Uachtarán, tar éis comhairle a ghlacadh leis an gComhairle Stáit, teachtaireacht nó aitheasc a chur faoi bhráid Tithe an Oireachtais i dtaobh aon ní a bhfuil tábhacht náisiúnta nó tábhacht phoiblí ann.

2° Tig leis an Uachtarán uair ar bith, tar éis comhairle a ghlacadh leis an gComhairle Stáit, aitheasc a chur faoi bhráid an Náisiúin i dtaobh aon ní den sórt sin.

AIRTEAGAL 13 (*ar leanúint*)

3° Ach i ngach cás díobh sin ní foláir an Rialtas a bheith sásta roimh ré leis an teachtaireacht nó leis an aitheasc.

- 8 1° Níl an tUachtarán freagrach d'aon Teach den Oireachtas ná d'aon chúirt in oibriú is i gcomhlíonadh cumhachtaí is feidhmeanna a oifige ná in aon ghníomh dá ndéanann sé nó a bheireann le tuiscint gur gníomh é a dhéanann sé in oibriú agus i gcomhlíonadh na gcumhachtaí is na bhfeidhmeanna sin.

2° Ach féadfar iompar an Uachtaráin a chur faoi léirmheas i gceachtar de Thithe an Oireachtais chun críocha alt 10 d'Airteagal 12 den Bhunreacht seo, nó ag aon chúirt, binse nó comhlacht a cheapfar nó a ainmneofar ag ceachtar de Thithe an Oireachtais chun cúis faoi alt 10 den Airteagal sin a scrúdú.

- 9 Taobh amuigh de chás dá socraítear leis an mBunreacht seo go ngníomhóidh an tUachtarán as a chomhairle féin, nó tar éis comhairle a ghlacadh leis an gComhairle Stáit, nó go ngníomhóidh sé i dtaobh ní a bhaineas leis an gComhairle Stáit, nó ar chomhairle nó ainmniú aon duine nó aon dreama eile, nó ar aon scéala eile a fháil ó aon duine nó aon dream eile, is ar chomhairle an Rialtais amháin is cead don Uachtarán na cumhachtaí agus na feidhmeanna a bheirtear dó leis an mBunreacht seo a oibriú is a chomhlíonadh.

AIRTEAGAL 13 (*ar leanúint*)

- 10 Faoi chuimsiú an Bhunreacht seo féadfar tuilleadh cumhachtaí agus feidhmeanna a thabhairt don Uachtarán le dlí.
- 11 Ní cead don Uachtarán aon chumhacht ná feidhm dá mbronnar air le dlí a oibriú ná a chomhlíonadh ach amháin ar chomhairle an Rialtais.

AIRTEAGAL 14

- 1 Má bhíonn an tUachtarán as láthair nó má bhíonn ar míthreoir go sealadach, nó má bhíonn ar míthreoir go buan agus go suífear sin mar a shocraítear le halt 3 d' Airteagal 12 den Bhunreacht seo, nó má tharlaíonn é d'éag nó é d'éirí as oifig nó é a chur as oifig, nó má theipeann air cumhachtaí is feidhmeanna a oifige nó aon cheann díobh a oibriú is a chomhlíonadh, nó má bhíonn oifig an Uachtaráin folamh, is Coimisiún a bheas comhdhéanta mar a shocraítear in alt 2 den Airteagal seo a oibreos is a chomhlíonfas na cumhachtaí is na feidhmeanna a bhronntar ar an Uachtarán leis an mBunreacht seo nó faoi.
- 2
 - 1° Is iad na daoine seo a leanas an Coimisiún, .i. an Príomh-Bhreitheamh, Cathaoirleach Dháil Éireann (An Cenn Comhairle) agus Cathaoirleach Sheanáid Éireann.
 - 2° Gníomhóidh Uachtarán na hArd-Chúirte ina chomhalta den Choimisiún in ionad an Phríomh-

AIRTEAGAL 14 (*ar leanúint*)

Bhreithimh aon uair a bheas oifig an Phríomh-Bhreithimh folamh nó a bheas an Príomh-Bhreitheamh gan bheith i gcumas gníomhaithe.

3° Gníomhóidh Leas-Chathaoirleach Dháil Éireann ina chomhalta den Choimisiún in ionad Chathaoirleach Dháil Éireann aon uair a bheas oifig Chathaoirleach Dháil Éireann folamh nó a bheas an Cathaoirleach sin gan bheith i gcumas gníomhaithe.

4° Gníomhóidh Leas-Chathaoirleach Sheanad Éireann ina chomhalta den Choimisiún in ionad Chathaoirleach Sheanad Éireann aon uair a bheas oifig Chathaoirleach Sheanad Éireann folamh nó a bheas an Cathaoirleach sin gan bheith i gcumas gníomhaithe.

- 3 Is dleathach don Choimisiún gníomhú trí bheirt ar bith dá líon agus gníomhú d'ainneoin folúntais ina gcomhaltas.
- 4 Féadfaidh an Chomhairle Stáit, le tromlach dá gcomhaltaí, cibé socrú is oircheas leo a dhéanamh chun na cumhachtaí agus na feidhmeanna a bhronntar ar an Uachtarán leis an mBunreacht seo nó faoi a oibriú is a chomhlíonadh in aon chás nach ndéantar socrú ina chomhair leis na forálacha sin romhainn den Airteagal seo.

AIRTEAGAL 14 (*ar leanúint*)

5 1° Na forálacha den Bhunreacht seo a bhaineas leis an Uachtarán d'oibriú is do chomhlíonadh na gcumhachtaí is na bhfeidhmeanna a bhronntar air leis an mBunreacht seo nó faoi bainfid, faoi chuimsiú na bhforálacha inár ndiaidh den alt seo, le hoibriú is le comhlíonadh na gcumhachtaí is na bhfeidhmeanna sin faoin Airteagal seo.

2° Má theipeann ar an Uachtarán aon chumhacht nó feidhm a oibriú nó a chomhlíonadh nach foláir dó, de réir an Bhunreacht seo nó faoi, í a oibriú nó a chomhlíonadh faoi cheann aimsire a luaitear, ní foláir í a oibriú nó a chomhlíonadh faoin Airteagal seo chomh luath agus is féidir é tar éis na haimsire a luaitear amhlaidh.

AN PHARLAIMINT NÁISIÚNTA

COMHDHÉANAMH AGUS CUMHACHTAÍ

AIRTEAGAL 15

1 1° An tOireachtas is ainm don Pharlaimint Náisiúnta, agus sin é a bheirtear uirthi de ghnáth sa Bhunreacht seo.

AIRTEAGAL 15 (*ar leanúint*)

2° An tUachtarán agus dhá Theach atá san Oireachtas: Teach Ionadóirí ar a dtugtar Dáil Éireann, agus Seanad ar a dtugtar Seanad Éireann.

3° Is i gcathair Bhaile Átha Cliath nó ar a cóngar, nó cibé áit eile ar a gcinnfid ó am go ham, a shuífid Tithe an Oireachtais.

2 1° Bheirtear don Oireachtas amháin leis seo an t-aon chumhacht chun dlíthe a dhéanamh don Stát; níl cumhacht ag údarás reachtaíochta ar bith eile chun dlíthe a dhéanamh don Stát.

2° Ach féadfar socrú a dhéanamh le dlí chun fo-reachtas a chur ar bun nó chun glactha leo, agus chun cumhachtaí agus feidhmeanna na bhfo-reachtas sin a leagan amach.

3 1° Tig leis an Oireachtas socrú a dhéanamh chun comhairlí feidhmeannais is gairme beatha, a ionadaíos ranna de shaol chomhdhaonnach agus de shaol gheilleagrach an phobail, a chur ar bun nó glacadh leo.

2° Dlí ar bith lena gcuirtear comhairle den sórt sin ar bun nó faoina nglactar léi ní foláir léiriú a bheith ann ar chearta, ar chumhachtaí agus ar dhualgais na comhairle sin, agus fós ar a comhbhaint leis an Oireachtas agus leis an Rialtas.

AIRTEAGAL 15 (*ar leanúint*)

- 4 1° Ní cead don Oireachtas aon dlí a achtú a bheadh ar aon chuma in aghaidh an Bhunreacht seo nó in aghaidh aon fhorála den Bhunreacht seo.
- 2° I gcás aon dlí dá n-achtóidh an tOireachtas a bheith ar aon chuma in aghaidh an Bhunreacht seo nó in aghaidh aon fhorála den Bhunreacht seo beidh sé gan bhail sa mhéid go mbeidh sé in aghaidh an Bhunreacht seo agus sa mhéid sin amháin.
- 5 Ní cead don Oireachtas a rá gur sárú dlí gníomhartha nár shárú dlí iad le linn a ndéanta.
- 6 1° Is ag an Oireachtas amháin atá de cheart fórsaí míleata nó fórsaí armtha a bhunú agus a chothabháil.
- 2° Ní dleathach fórsa míleata ná fórsa armtha ar bith, seachas fórsa míleata nó fórsa armtha a bhunaítear agus a chothabháiltear ag an Oireachtas, a bhunú ná a chothabháil chun críche ar bith.
- 7 Ní foláir don Oireachtas suí uair sa bhliain ar a laghad.
- 8 1° Is go poiblí a shuífidh gach Teach den Oireachtas.

AIRTEAGAL 15 (*ar leanúint*)

2° Ach i gcás práinn speisialta a bheith ann, tig le ceachtar den dá Theach suí go príobháideach ach dhá thrian de na comhaltaí a bheas i láthair do thoiliú leis.

- 9 1° Toghfaidh gach Teach ar leith den Oireachtas a Chathaoirleach agus a Leas-Chathaoirleach féin as a chomhaltas féin, agus leagfaidh amach dóibh a gcumhachtaí agus a ndualgais.

2° Is le dlí a chinnfear tuarastal Chathaoirleach is Leas-Chathaoirleach gach Tí ar leith.

- 10 Déanfaidh gach Teach ar leith a rialacha agus a bhuan-orduithe féin, agus beidh sé de chumhacht ag gach Teach acu pionós a cheapadh do lucht a sáraithe sin; beidh sé de chumhacht aige fairis sin saoirse aighnis a chur in áirithe, agus a scríbhinní oifigiúla féin agus páipéir phríobháideacha a chomhaltaí a dhídean, agus fós é féin agus a chomhaltaí a dhídean ar aon duine nó ar aon dream daoine a dhéanfadh cur isteach nó toirmeasc ar a chomhaltaí nó a dhéanfadh iarracht ar iad a éilliú agus iad ag déanamh a ndualgas.

- 11 1° Taobh amuigh de chás dá socraítear a mhalairt leis an mBunreacht seo is é slí a dtabharfar breith ar gach ceist i ngach Teach ar leith ná le formhór vótaí na gcomhaltaí a bheas i láthair agus a dhéanfas vótáil ach gan an Cathaoirleach nó an comhalta a bheas i gceannas a áireamh.

AIRTEAGAL 15 (*ar leanúint*)

2° Más ionann líon na vótaí ar an dá thaobh beidh ag an gCathaoirleach, nó ag an gcomhalta a bheas i gceannas, vóta cinniúna nach foláir dó a thabhairt.

3° Is lena bhuan-orduithe a chinnfear cén méid comhalta a bheas riachtanach do thionól de cheachtar den dá Theach chun é a bheith i gcumas feidhme.

- 12 Gach tuarascáil agus foilseachán oifigiúil ón Oireachtas agus ó gach Teach de, maille le caint ar bith dá ndéantar in aon Teach díobh, táid saor ar chúrsaí dlí cibé áit a bhfoilsítear.
- 13 Tá comhaltaí gach Tí den Oireachtas saor ar ghabháil le linn bheith i dtearmann ceachtar den dá Theach nó ag teacht chuige nó ag imeacht uaidh, ach amháin i gcás tréasa, mar a mhínítear sa Bhunreacht seo é, nó i gcás feileonachta nó briseadh síochána agus cibé caint a dhéanfaidh comhalta in aon Teach díobh ní inchúisithe é mar gheall uirthi in aon chúirt ná ag údarás ar bith ach amháin an Teach féin.
- 14 Ní cead d'aon duine bheith ina chomhalta de dhá Theach an Oireachtais san am chéanna, agus aon duine a bheas ina chomhalta de Theach díobh agus go ndéanfar comhalta den Teach eile de, ní foláir a mheas láithreach go bhfuil éirithe aige as an gcéad ionad.

AIRTEAGAL 15 (*ar leanúint*)

- 15 Tíg leis an Oireachtas socrú a dhéanamh le dlí chun liúntais a íoc le comhaltaí gach Tí de as ucht a ndualgas i gcáil ionadóirí poiblí, agus chun go ndeonfaí dóibh, maidir lena ndualgais, saoráid chun taisteal in aisce agus cibé saoráid eile a chinnfidh an tOireachtas, má chinneann.

DÁIL ÉIREANN

AIRTEAGAL 16

- 1 1° Gach saoránach, cibé acu fear nó bean, ag a bhfuil bliain agus fiche slán agus nach gcuirtear faoi mhíchumas nó faoi mhíthreoir leis an mBunreacht seo ná le dlí, tá sé intofa ar chomhaltas Dháil Éireann.

2° i Gach uile shaoránach, agus

ii cibé daoine eile sa Stát a cinnfear le dlí,

cibé acu fir nó mná, ag a bhfuil ocht mbliana déag slán agus ná cuirtear faoi dhícháilíocht le dlí, agus a chomhlíonann coinníollacha an dlí i dtaobh toghcháin comhaltaí do Dháil Éireann, tá ceart vótála acu i dtoghchán comhaltaí do Dháil Éireann.

AIRTEAGAL 16 (*ar leanúint*)

3° Ní cead aon dlí a achtú a chuirfeadh saoránach ar bith, toisc gur fear nó toisc gur bean an saoránach sin, faoi mhíchumas nó faoi mhíthreoir maidir lena bheith ina chomhalta de Dháil Éireann nó a dhícháileodh saoránach ar bith nó duine ar bith eile, ar an bhforas céanna sin, ó bheith i dteideal vótála i dtoghchán comhaltaí do Dháil Éireann.

4° Ní cead do thoghthóir ar bith thar aon vóta amháin a thabhairt i dtoghchán do Dháil Éireann, agus is le rúnbhallóid a dhéanfar an vótáil.

2 1° Ionadóirí do dháilcheantair a shocraítear le dlí comhaltas Dháil Éireann.

2° Socrófar líon comhaltaí Dháil Éireann le dlí ó am go ham ach ní cead a lánlíon a bheith faoi bhun comhalta in aghaidh gach tríocha míle den daonra, ná os cionn comhalta in aghaidh gach fiche míle den daonra.

3° An chomhréir a bheas idir an líon comhaltaí a bheas le toghadh aon tráth le haghaidh gach dáilcheantair ar leith agus daonra gach dáilcheantair ar leith, de réir an daonáirimh is déanaí dá ndearnadh roimhe sin, ní foláir í a bheith ar cothrom, sa mhéid gur féidir é, ar fud na dúiche uile.

AIRTEAGAL 16 (*ar leanúint*)

4° Ní foláir don Oireachtas na dáilcheantair a athmheas uair ar a laghad sa dá bhliain déag ag féachaint go cuí d'aon athruithe ar shuíomh an daonra; ach athruithe ar bith dá ndéanfar ar na dáilcheantair ní thiocfaid i bhfeidhm i rith ré na Dála a bheas ina suí le linn an athmheasta sin.

5° Is de réir na hionadaíochta cionúire agus ar mhodh an aonghutha inaistrithe a thoghfar na comhaltaí.

6° Ní cead dlí a achtú a bhéarfadh faoi bhun triúir an líon comhaltaí a bheas le toghadh d'aon dáilcheantar.

3 1° Ní foláir Dáil Éireann a chomóradh agus a lánscore mar a shocraítear le halt 2 d'Airteagal 13 den Bhunreacht seo.

2° Ní foláir olltoghchán do chomhaltaí do Dháil Éireann a bheith ann lá nach déanaí ná tríocha lá tar éis Dáil Éireann a lánscore.

4 1° An vótáil do gach olltoghchán ar leith do Dháil Éireann ní foláir í a dhéanamh, sa mhéid gur féidir é, an t-aon lá amháin ar fud na dúiche uile.

2° Ní foláir do Dháil Éireann teacht le chéile taobh istigh de thríocha lá ón lá vótála sin.

AIRTEAGAL 16 (*ar leanúint*)

- 5 Ní bheidh de ré ag aon Dáil Éireann ach seacht mbliana ó lá a céad-tionóil: féadfar ré is giorra ná sin a shocrú le dlí.
- 6 An comhalta de Dháil Éireann a bheas ina Chathaoirleach díreach roimh lánscor do Dháil Éireann ní foláir socrú a dhéanamh le dlí chun go bhféadfar a mheas an comhalta sin a bheith tofa do Dháil Éireann sa chéad olltoghchán eile, gan é a dhul faoi thoghadh.
- 7 Faoi chuimsiú na bhforálacha sin romhainn den Airteagal seo is de réir dlí a rialófar toghcháin do chomhaltas Dháil Éireann, mar aon le líonadh corrfholúntas.

AIRTEAGAL 17

- 1 1° Chomh luath agus is féidir é tar éis na Meastacháin ar fháltas an Stáit agus na Meastacháin ar chaitheamh airgid an Stáit i gcomhair aon bhliana airgeadais a chur faoi bhráid Dháil Éireann faoi Airteagal 28 den Bhunreacht seo, ní foláir do Dháil Éireann na Meastacháin sin a bhreithniú.

2° An reachtaíocht a bheas riachtanach chun feidhm dlí a thabhairt do Rúin Airgeadais gach bliana ar leith ní foláir í a achtú an bhliain sin féin ach amháin sa mhéid go mbeidh a mhalairt socair i dtaobh gach cás ar leith in achtachán chuige sin.

AIRTEAGAL 17 (*ar leanúint*)

- 2 Ní dleathach do Dháil Éireann vóta ná rún a rith, ná ní dleathach aon dlí a achtú, chun leithghabháil a dhéanamh ar státchíos ná ar airgead poiblí ar bith eile, mura mbeidh teachtaireacht ag Dáil Éireann ón Rialtas faoi láimh an Taoisigh ag moladh críche na leithghabhála dóibh.

SEANAD ÉIREANN

AIRTEAGAL 18

- 1 Seasca comhalta líon Sheanad Éireann, .i. aon duine dhéag a ainmneofar agus naonúr is daichead a thoghfار.
- 2 Ionas go mbeadh duine inghlactha ar chomhaltas Sheanad Éireann ní foláir é a bheith inghlactha ar chomhaltas Dháil Éireann.
- 3 Na comhaltaí a ainmneofar do Sheanad Éireann ainmneofar iad le réamhchead uathu féin ag an Taoiseach a cheapfar ar Dháil Éireann d'ationól i ndiaidh an lánscoir ar Dháil Éireann is siocair leis na comhaltaí sin a ainmniú.
- 4 1° Na comhaltaí a thoghfار do Sheanad Éireann, is ar an gcuma seo a leanas a thoghfار iad:—

AIRTEAGAL 18 (*ar leanúint*)

- i Toghfaidh Ollscoil na hÉireann triúr.

- ii Toghfaidh Ollscoil Bhaile Átha Cliath triúr.

- iii Toghfar triúr is daichead as rollaí d'iarrthóirí a chóireofar ar an gcuma a shocraítear anseo inár ndiaidh.

2° Féadfar foráil a dhéanamh le dlí chun go dtoghfar de réir toghchórais, agus ar an modh, a shocrófar le dlí, ag ceann amháin nó níos mó de na forais seo a leanas, eadhon:

- i na hOllscoileanna a luaitear i bhfo-alt 1° den alt seo,

- ii aon fhorais eile ardoideachais sa Stát,

an líon sin comhaltaí de Sheanad Éireann a shocrófar le dlí in ionad líon combhionann de na comhaltaí a bheas le toghadh de bhun míreanna i agus ii den fho-alt sin 1°.

Féadfar comhalta nó comhaltaí de Sheanad Éireann a thoghadh faoin bhfo-alt seo ag forais a bheas tiomsaithe le chéile nó ag foras aonair.

AIRTEAGAL 18 (*ar leanúint*)

- 3° Ní cead aon ní dá bhfuil san Airteagal seo a agairt chun toirmeasc a chur le hOllscoil a luaitear i bhfo-alt 1° den alt seo a lánscor de réir dlí.
- 5 Gach toghchán dá mbeidh ann do na comhaltaí a thoghfad do Sheanad Éireann is de réir na hionadaíochta cionúire a dhéanfar é agus ar mhodh an aonghutha inaistrithe, le rúnbhallóid phoist.
- 6 Na comhaltaí a thoghfad do Sheanad Éireann ag na hOllscoileanna is de réir toghchórais, agus ar an modh, a shocrófar le dlí a thoghfad iad.
- 7 1° Roimh gach olltoghchán do na comhaltaí do Sheanad Éireann a thoghfad as rollaí d'iarrthóirí cóireofar ar an gcuma a shocrófar le dlí cúig rolla d'iarrthóirí ar a mbeidh ainmneacha daoine ag a mbeidh eolas agus cleachtadh ar na gnóthaí agus na seirbhísí seo a leanas faoi seach:—

- i An Ghaeilge agus an tSaíocht Náisiúnta, Litríocht, Ealaíonacht, Oideachas agus cibé gairmeacha a léireofar le dlí chun críche an rolla seo;
- ii Talmhaíocht, maille le gnóthaí a bhaineas léi, agus Iascaireacht;
- iii Oibreachas, cibé comheagraithe é nó nach ea;

AIRTEAGAL 18 (*ar leanúint*)

- iv Tionscal is Tráchtáil ar a n-áirítear baincéireacht, airgeadas, cuntasaíocht, innealtóireacht agus foirgníocht;
- v Riarachán Poiblí agus seirbhísí comhdhaonnacha, agus obair chomhdhaonnach dheonach a áireamh.

2° Ní cead níos mó ná aon duine dhéag ná, faoi chuimsiú forálacha Airteagail 19 den Bhunreacht seo, níos lú ná cúigear de chomhaltaí Sheanad Éireann a thoghadh as aon rolla áirithe.

- 8 Ní foláir olltoghchán do Sheanad Éireann a bheith ann lá nach déanaí ná nócha lá d'éis lánscore do Dháil Éireann, agus ní foláir do Sheanad Éireann teacht le chéile ar chéad-tionól tar éis an olltoghcháin lá a chinneadh an tUachtarán chuige ar chomhairle an Taoisigh.
- 9 Leanfaidh gach comhalta de Sheanad Éireann dá oifig, mura n-éaga nó mura n-éirí as oifig nó mura ndícháilítear é, go dtí an lá roimh lá na vótála don olltoghchán is tuisce a bheas ann do Sheanad Éireann d'éis é a thoghadh nó é a ainmniú.
- 10 1° Faoi chuimsiú na bhforálacha sin romhainn den Airteagal seo, is de réir dlí a rialófar gach toghchán do na comhaltaí a thoghfad do Sheanad Éireann.

AIRTEAGAL 18 (*ar leanúint*)

2° Is le hainmniú ón Taoiseach a líonfar corrfholúntais i líon na gcomhaltaí a ainmnítear do Sheanad Éireann, le réamhchead na ndaoine a ainmneofar.

3° Is ar an gcuma a shocraítear le dlí a líonfar corrfholúntais i líon na gcomhaltaí a thoghtar do Sheanad Éireann.

AIRTEAGAL 19

Féadfar socrú a dhéanamh le dlí ionas go bhféadfadh aon dream feidhme nó gairme beatha, nó aon chomhlacht nó comhairle feidhme nó gairme beatha, an oiread comhaltaí do Sheanad Éireann a thoghadh go lomdíreach agus a chinnfear leis an dlí sin, in ionad an oiread chéanna de na comhaltaí a thoghtar as na comhrollaí d'iarrthóirí a chóireofar faoi Airteagal 18 den Bhunreacht seo.

REACHTAÍOCHT

AIRTEAGAL 20

- 1 Ní foláir gach Bille a thionscnaítear i nDáil Éireann agus a ritear ag Dáil Éireann a chur go Seanad Éireann agus, mura Bille Airgid é, tig le Seanad Éireann é a leasú, agus ní foláir do Dháil Éireann aon leasú den sórt sin a bhreithniú.

AIRTEAGAL 20 (*ar leanúint*)

- 2 1° Is dleathach Bille nach Bille Airgid é a thionscnamh i Seanad Éireann, agus má ritheann Seanad Éireann é ní foláir é a thabhairt isteach i nDáil Éireann.

2° Má thionscnaítear Bille i Seanad Éireann agus go leasaíonn Dáil Éireann é, ní foláir a mheas é a bheith ina Bhille a tionscnaíodh i nDáil Éireann.
- 3 Bille a ritear ag ceachtar den dá Theach agus lena nglacann an Teach eile ní foláir a mheas gur ritheadh é ag an dá Theach.

Billí Airgid

AIRTEAGAL 21

- 1 1° Is i nDáil Éireann amháin is cead Billí Airgid a thionscnamh.

2° Ní foláir gach Bille Airgid a ritear ag Dáil Éireann a chur go Seanad Éireann d'iarraidh a moltaí ina thaobh.
- 2 1° Gach Bille Airgid a chuirtear go Seanad Éireann d'iarraidh a moltaí ina thaobh, ní foláir é a chur ar ais go Dáil Éireann i gceann tréimhse nach sia ná lá agus fiche tar éis an Bille a chur go Seanad Éireann, agus tig le Dáil Éireann iomlán na moltaí ó Sheanad Éireann nó aon chuid díobh a ghlacadh nó a dhiúltú.

AIRTEAGAL 21 (*ar leanúint*)

2° Mura gcuirtear an Bille Airgid sin ar ais ó Sheanad Éireann go Dáil Éireann taobh istigh den lá agus fiche sin, nó má chuirtear ar ais é taobh istigh den lá agus fiche sin mar aon le moltaí nach nglacann Dáil Éireann leo, ní foláir a mheas gur rith an dá Theach i gceann an lae agus fiche sin é.

AIRTEAGAL 22

1 1° Is é is ciall do Bhille Airgid Bille nach mbíonn ann ach forálacha le haghaidh iomlán na n-ábhar seo a leanas nó aon chuid acu .i. cánachas a ghearradh, a aisghairm, a loghadh, a athrú nó a rialú; muirir a leagan ar airgidí poiblí chun fiacha a íoc nó chun cuspóirí eile airgeadais, nó a leithéidí sin de mhuirir a athrú nó a aisghairm; soláthar; airgead poiblí a leithghabháil, a ghlacadh, a choinneáil nó a eisiúint, nó cuntais air a iniúchadh; aon iasacht a chruinniú nó a ráthú nó a aisíoc; fo-ábhair a bhfuil baint acu leis na nithe sin nó le haon chuid acu.

2° Sa mhíniú sin ní áirítear faoi na focail “cánachas”, “airgead poiblí” agus “iasacht”, faoi seach, aon chánachas, airgead ná iasacht a chruinnid údaráis nó comhlachtaí áitiúla chun críocha áitiúla.

AIRTEAGAL 22 (*ar leanúint*)

2 1° Más é tuairim Chathaoirleach Dháil Éireann gur Bille Airgid aon Bhille faoi leith ní foláir dó a dheimhniú gur Bille Airgid é agus, faoi chuimsiú na bhforálacha inár ndiaidh den alt seo, ní bheidh dul thar an deimhniú sin.

2° Tig le Seanad Éireann rún a rith i dtionól nach mbeidh níos lú ná tríocha comhalta i láthair ann, á iarraidh ar an Uachtarán ceist a chur faoi bhráid Choiste Pribhléidí féachaint cé acu Bille Airgid an Bille nó nach ea.

3° Má aontaíonn an tUachtarán leis an achainí tar éis comhairle a ghlacadh leis an gComhairle Stáit, ní foláir dó Choiste Pribhléidí a cheapadh. An líon céanna de chomhaltaí de Dháil Éireann agus de Sheanad Éireann a bheas ar an gCoiste sin, agus breitheamh den Chúirt Uachtarach ina Chathaoirleach orthu. Is tar éis comhairle a ghlacadh leis an gComhairle Stáit a dhéanfar na ceapacháin sin. Más ionann an líon vótaí ar an dá thaobh beidh vóta ag an gCathaoirleach, ach murab ionann ní bheidh.

4° Ní foláir don Uachtarán an cheist a chur faoi bhráid an Choiste Pribhléidí a cheapfar mar sin, agus ní foláir don Choiste a mbreith ar an gceist a chur chun an Uachtaráin taobh istigh de lá agus fiche d'éis an lae a cuireadh an Bille go Seanad Éireann.

AIRTEAGAL 22 (*ar leanúint*)

5° Ní bheidh dul thar breith an Choiste.

6° Má dhiúltaíonn an tUachtarán d'achainí Sheanad Éireann tar éis comhairle a ghlacadh leis an gComhairle Stáit, nó mura gcuire an Coiste Pribhléidí a mbreith in iúl taobh istigh den tréimhse a luaitear anseo romhainn, seasfaidh deimhniú Chathaoirleach Dháil Éireann.

Tréimhse chun Billí a Bhreithniú

AIRTEAGAL 23

- 1 Baineann an tAirteagal seo le gach Bille a ritheann Dáil Éireann agus a sheoltar go Seanad Éireann, ach amháin Bille Airgid nó Bille a ndearnadh an tréimhse chun a bhreithnithe ag Seanad Éireann a ghiorrú faoi Airteagal 24 den Bhunreacht seo.

1° Má tharlaíonn, taobh istigh den tréimhse áirithe a luaitear sa chéad fho-alt eile, go ndiúltaíonn Seanad Éireann d'aon Bhille lena mbaineann an tAirteagal seo, nó go ritheann Seanad Éireann an Bille agus leasuithe air a ndiúltaíonn Dáil Éireann dóibh, nó mura ndéanann Seanad Éireann an Bille a rith (cibé acu leasaithe é nó gan leasú) nó diúltú dó taobh istigh den tréimhse áirithe, ansin má ritheann Dáil Éireann rún chuige sin taobh istigh de naoi bhfichid lá tar éis an tréimhse áirithe

AIRTEAGAL 23 (*ar leanúint*)

a bheith caite, ní foláir a mheas gur ritheadh an Bille sin ag dhá Theach an Oireachtais an lá a ritheadh an rún.

2° Nócha lá, nó aon tréimhse is sia ná sin a réitfidh dhá Theach an Oireachtais le chéile maidir leis an mBille, an tréimhse áirithe, agus is é an lá a sheoltar an Bille ar dtús ó Dháil Éireann go Seanad Éireann tosach na tréimhse.

- 2 1° Baineann an t-alt sin romhainn den Airteagal seo le gach Bille a thionscnaítear i Seanad Éireann agus a ritear ag Seanad Éireann, agus a leasaítear ag Dáil Éireann, agus go meastar dá bhfithin sin gur i nDáil Éireann a tionscnaíodh é.

2° Chuige sin is é an lá a sheoltar an Bille go Seanad Éireann den chéad uair tar éis é a leasú ag Dáil Éireann a thosaíos an tréimhse áirithe i gcomhair an Bhille sin.

AIRTEAGAL 24

- 1 Má ritheann Dáil Éireann Bille, seachas Bille a luaitear a bheith ina Bhille a bhfuil togra ann chun an Bunreacht a leasú, agus go seolann an Taoiseach teachtaireachtaí scríofa chun an Uachtaráin agus chun Cathaoirleach gach Tí den Oireachtas, á dheimhniú dóibh gurb é tuairim an Rialtais go

AIRTEAGAL 24 (*ar leanúint*)

bhfuil práinn agus riachtanas leis an mBille sin láithreach chun síocháin agus slándáil an phobail a chosaint, nó go bhfuil práinn agus riachtanas leis láithreach toisc éigeandáil phoiblí inmheánach nó idirnáisiúnta a bheith ann, ansin má bheartaíonn Dáil Éireann amhlaidh le rún, agus go n-aontaíonn an tUachtarán leis an rún, tar éis comhairle a ghlacadh leis an gComhairle Stáit, ní foláir an tréimhse a fhágfar an Bille sin faoi bhreithniú Sheanad Éireann a ghiorrú agus a chur faoin teorainn a luaitear sa rún.

- 2 Bille ar bith a ndearnadh an tréimhse chun a bhreithnithe ag Seanad Éireann a ghiorrú faoin Airteagal seo, má tharlaíonn,
 - (a) i gcás Bille nach Bille Airgid, go ndiúltaíonn Seanad Éireann dó nó go ritheann Seanad Éireann é maille le leasuithe dá ndiúltaíonn Dáil Éireann nó nach ndéanann Seanad Éireann é a rith ná diúltú dó, nó,
 - (b) i gcás Bille Airgid, go gcuireann Seanad Éireann ar ais go Dáil Éireann é maille le moltaí nach nglacann Dáil Éireann leo nó nach ndéanann Seanad Éireann é a chur ar ais go Dáil Éireann,

AIRTEAGAL 24 (*ar leanúint*)

taobh istigh den tréimhse a luaitear sa rún, ní foláir a mheas gur ritheadh an Bille ag dhá Theach an Oireachtais i gceann na tréimhse sin.

- 3 Ar dhéanamh dlí de Bhille a ndearnadh an tréimhse chun a bhreithnithe ag Seanad Éireann a ghiorrú faoin Airteagal seo, beidh sé i bhfeidhm ar feadh tréimhse nócha lá ó dháta a achtaithe, ach sin a mbeidh, mura n-aontaíd dhá Theach an Oireachtais roimh dheireadh na tréimhse sin an dlí sin a fhanacht i bhfeidhm ar feadh tréimhse is sia ná sin, agus go luaitear i rúin ón dá Theach an tréimhse a aontaítear amhlaidh.

*Dlíthe a Shíniú agus a Fhógairt***AIRTEAGAL 25**

- 1 Chomh luath agus a ritear Bille, seachas Bille a luaitear a bheith ina Bhille a bhfuil togra ann chun an Bunreacht seo a leasú, nó a mheastar é a bheith rite ag dhá Theach an Oireachtais, ní foláir don Taoiseach an Bille sin a thairiscint don Uachtarán chun a lámh a chur leis agus chun é a fhógairt ina dhlí de réir forálacha an Airteagail seo.
- 2 1° Taobh amuigh de chás dá socraítear a mhalairt leis an mBunreacht seo, gach Bille a thairgtear don

AIRTEAGAL 25 (*ar leanúint*)

Uachtarán mar sin chun a lámh a chur leis agus chun é a fhógairt ina dhlí, ní foláir dó a lámh a chur leis lá nach luaithe ná an cúigiú lá agus nach déanaí ná an seachtú lá tar éis an lae a thairgtear an Bille dó.

2° Ar achainí an Rialtais, le comhthoil Sheanad Éireann roimh ré, tig leis an Uachtarán a lámh a chur le haon Bhille is siocair don achainí sin níos luaithe ná an cúigiú lá tar éis an dáta réamhráite.

3 Gach Bille a ndearnadh an tréimhse chun a bhreithnithe ag Seanad Éireann a ghiorrú faoi Airteagal 24 den Bhunreacht seo, ní foláir don Uachtarán a lámh a chur leis an lá a thairgtear an Bille sin dó chun é a shíniú agus chun é a fhógairt ina dhlí.

4 1° Déanann dlí de gach Bille an lá a chuireann an tUachtarán a lámh leis faoin mBunreacht seo agus is dlí é an lá sin agus ón lá sin amach agus, mura léir a mhalairt d'intinn ina thaobh, is é an lá sin a thagann sé i ngníomh.

2° Gach Bille a gcuireann an tUachtarán a lámh leis faoin mBunreacht seo ní foláir dó é a fhógairt ina dhlí le fógra san Iris Oifigiúil, faoi ordú uaidh, á rá go bhfuil an Bille ina dhlí.

AIRTEAGAL 25 (*ar leanúint*)

3° Is é téacs de Bhille a gcuirfidh an tUachtarán a lámh leis ná an téacs a ritheadh nó a mheastar a ritheadh ag dhá Theach an Oireachtais agus, má ritear Bille nó má mheastar é a bheith rite amhlaidh sa dá theanga oifigiúla, cuirfidh an tUachtarán a lámh le téacs Gaeilge agus le téacs Sacs-Bhéarla an Bhille.

4° I gcás an tUachtarán do chur a láimhe le téacs Bille i dteanga de na teangacha oifigiúla agus sa teanga sin amháin, ní foláir tiontú oifigiúil a chur amach sa teanga oifigiúil eile.

5° Chomh luath agus is féidir é tar éis Bille a shíniú agus é a fhógairt ina dhlí, ní foláir an téacs den dlí sin lena mbeidh lámh an Uachtaráin nó, i gcás lámh an Uachtaráin a bheith le téacs Gaeilge agus le téacs Sacs-Bhéarla an dlí sin, an dá théacs sínithe sin a chur isteach ina iris nó ina n-iris in oifig Iriséoir na Cúirte Uachtaraí, agus is fianaise dhochloíte ar fhorálacha an dlí sin an téacs a chuirfear isteach ina iris, nó an dá théacs a chuirfear isteach ina n-iris, amhlaidh.

6° I gcás téacs Gaeilge agus téacs Sacs-Bhéarla de dhlí a chur isteach ina n-iris faoin alt seo agus gan an dá théacs sin a bheith de réir a chéile, is ag an téacs Gaeilge a bheidh an forlámhas.

5 1° Is dleathach don Taoiseach a thabhairt, ó am go ham faoi mar a chífear dó gá a bheith leis, go

ARTICLE 25 (*continued*)

ndéanfar téacs (sa Ghaeilge agus sa Sacs-Bhéarla) den Bhunreacht seo, mar a bheidh i bhfeidhm an tráth sin agus ina mbeidh na leasuithe uile a bheidh déanta air go dtí sin, a ullmhú faoina threorú.

2° Gach téacs a ullmhófar amhlaidh ní foláir don Uachtarán a lámh a chur le cóip de ar bheith fíoraithe di le sínithe an Taoisigh agus an Phríomh-Bhreithimh, agus ní foláir an chóip sin a chur isteach ina hiris in oifig Iriseoir na Cúirte Uachtaraí.

3° An chóip a bheidh sínithe agus curtha isteach ina hiris amhlaidh agus arb í an téacs is deireanaí, arna ullmhú amhlaidh, in alt na huairé í, beidh sí, ar bheith curtha isteach ina hiris di amhlaidh, ina fianaise dhochloíte ar an mBunreacht seo mar a bheidh ar dháta an chóip sin a chur isteach ina hiris amhlaidh agus, chuige sin, gabhfaidh sí ionad na dtéacsanna uile den Bhunreacht seo a mbeidh cóipeanna díobh curtha isteach ina n-iris amhlaidh roimhe sin.

4° I gcás gan na téacsanna d'aon chóip áirithe den Bhunreacht seo a bheidh curtha isteach ina hiris faoin alt seo a bheith de réir a chéile, is ag an téacs Gaeilge a bheidh an forlámhas.

Billí a chur faoi bhreith na Cúirte Uachtaraí

AIRTEAGAL 26

Baineann an tAirteagal seo le gach Bille a ritear nó a mheastar a ritheadh ag dhá Theach an Oireachtais, ach amháin Bille Airgid, nó Bille a luaitear a bheith ina Bhille a bhfuil togra ann chun an Bunreacht a leasú, nó Bille a ndearnadh an tréimhse chun a bhreithnithe ag Seanad Éireann a ghiorrú faoi Airteagal 24 den Bhunreacht seo.

- 1 1° Is cead don Uachtarán, tar éis comhairle a ghlacadh leis an gComhairle Stáit, aon Bhille lena mbaineann an tAirteagal seo a chur faoi bhreith na Cúirte Uachtaraí féachaint an bhfuil an Bille sin nó aon fhoráil nó aon fhorálacha áirithe de in aghaidh an Bhunreachta seo nó in aghaidh aon fhorála de.

 - 2° I ngach cás den sórt sin ní foláir an Bille a chur faoi bhreith na Cúirte lá nach déanaí ná an seachtú lá tar éis an dáta a thairgeann an Taoiseach an Bille don Uachtarán chun a lámh a chur leis.

 - 3° Bille ar bith a chuirtear faoi bhreith na Cúirte Uachtaraí faoin Airteagal seo, ní cead don Uachtarán a lámh a chur leis go dtí go dtugann an Chúirt a breith.
- 2 1° Ní foláir don Chúirt Uachtarach, cúirt ina mbeidh cúigear breitheamh ar a laghad, gach ceist

AIRTEAGAL 26 (*ar leanúint*)

dá gcuireann an tUachtarán faoina breith faoin Airteagal seo a bhreithniú agus, tar éis éisteacht le hargóintí ón Ard-Aighne nó thar a cheann agus ó abhcóidí a thoghfar ag an gCúirt, ní foláir di a breith ar an gceist sin a thabhairt sa chúirt go poiblí chomh luath agus is féidir é agus, ar aon chuma, lá nach déanaí ná seasca lá tar éis an cheist a chur faoina breith.

2° An bhreith a bheireann an tromlach de bhreithiúna na Cúirte Uachtaraí, sin í breith na Cúirte chun críocha an Airteagail seo agus is é a chraolfas an bhreith sin ná an duine sin de na breithiúna sin a cheapfaidh an Chúirt chuige sin, agus ní cead tuairim ar bith eile, ag aontú nó ag easaontú leis an mbreith sin, a chraoladh ná ní cead a nochtadh tuairim ar bith eile den sórt sin a bheith ann.

3 1° I gcás aon Bhille a chuirtear faoi bhreith na Cúirte Uachtaraí faoin Airteagal seo, más é breith na Cúirte go bhfuil aon fhoráil de in aghaidh an Bhunreacht seo nó in aghaidh aon fhorála de, ní foláir don Uachtarán diúltú dá lámh a chur leis an mBille sin.

2° I gcás achainí a bheith curtha chun an Uachtaráin faoi Airteagal 27 den Bhunreacht seo i dtaobh Bille lena mbaineann an tAirteagal sin, ní foláir an tAirteagal sin a chomhlíonadh.

AIRTEAGAL 26 (*ar leanúint*)

3° In gach cás eile ní foláir don Uachtarán a lámh a chur leis an mBille chomh luath agus is féidir é tar éis an lae a bheireann an Chúirt Uachtarach a breith.

*Billí a chur faoi bhreith an Phobail***AIRTEAGAL 27**

Baineann an tAirteagal seo le gach Bille, seachas Bille a luaitear a bheith ina Bhille a bhfuil togra ann chun an Bunreacht seo a leasú, a mheastar, de bhua Airteagal 23 den Bhunreacht seo, a ritheadh ag dhá Theach an Oireachtais.

- 1 Is cead do thiomlach de chomhaltaí Sheanad Éireann, i bhfochair trian ar a laghad de chomhaltaí Dháil Éireann, comhachainí a chur chun an Uachtaráin faoin Airteagal seo, á iarraidh air diúltú dá lámh a chur le haon Bhille lena mbaineann an tAirteagal seo agus don Bhille sin a fhógairt ina dhlí, toisc togra a bheith ann ina bhfuil an oiread sin tábhacht náisiúnta gur chóir breith an phobail a fháil air.
- 2 Ní foláir gach achainí den sórt sin a bheith i scríbhinn agus í a bheith faoi lámh an lucht achainí agus ní foláir a sínithe sin a bheith fíoraithe ar an modh a ordáítear le dlí.

AIRTEAGAL 27 (*ar leanúint*)

- 3 Ní foláir léirthuirisc a bheith i ngach achainí den sórt sin ar an ábhar nó ar na hábhair áirithe ar a bhfuil sí bunaithe, agus í a thairiscint don Uachtarán lá nach déanaí ná ceithre lá tar éis an dáta a meastar a ritheadh an Bille ag dhá Theach an Oireachtais.
- 4 1° Chomh luath agus a gheibheann an tUachtarán achainí faoin Airteagal seo ní foláir dó í a bhreithniú agus, tar éis comhairle a ghlacadh leis an gComhairle Stáit, a bhreith a thabhairt uirthi lá nach déanaí ná deich lá tar éis an lae a meastar a ritheadh, ag dhá Theach an Oireachtais, an Bille sin lena mbaineann an achainí.

2° I gcás an Bille nó aon fhoráil de a chur faoi bhreith na Cúirte Uachtaraí faoi Airteagal 26 den Bhunreacht seo ní bheidh ar an Uachtarán an achainí a bhreithniú mura ndéana ná go dtí go ndéanfaidh an Chúirt Uachtarach, de dhroim an churtha faoi bhreith sin, breith a chraoladh á dhearbhu gan an Bille sin nó an fhoráil sin de a bheith in aghaidh an Bhunreachta seo ná in aghaidh aon fhorála de agus, i gcás an Chúirt Uachtarach do chraoladh breithe á dhearbhu sin, ní bheidh ar an Uachtarán a bhreith ar an achainí a chraoladh go ceann sé lá tar éis an lae a chraolfar breith na Cúirte Uachtaraí ag dearbhu mar a dúradh.

AIRTEAGAL 27 (*ar leanúint*)

5 1° I gcás gach Bille is siocair d'achainí faoin Airteagal seo, más é breith an Uachtaráin go bhfuil togra ann ina bhfuil an oiread sin tábhacht náisiúnta gur chóir breith an phobail a fháil air, ní foláir dó scríbhinn faoina lámh agus faoina Shéala a chur go dtí an Taoiseach agus go dtí Cathaoirleach gach Tí den Oireachtas á chur sin in iúl dóibh, agus diúltú dá lámh a chur leis an mBille sin agus dá fhógairt ina dhlí mura nglactar, agus go dtí go nglactar, an togra

- i le toil an phobail i Reifreann de réir forálacha alt 2 d'Airteagal 47 den Bhunreacht seo, taobh istigh d'ocht mí dhéag ón lá a bheireann an tUachtarán a bhreith, nó
- ii le rún ó Dháil Éireann arna rith taobh istigh den tréimhse réamhráite i ndiaidh lánscore agus ationól do Dháil Éireann.

2° Cibé uair a dhéantar togra a bhíonn i mBille is siocair d'achainí faoin Airteagal seo a ghlacadh le toil an phobail nó le rún ó Dháil Éireann de réir na bhforálacha sin romhainn den alt seo, ní foláir an Bille sin a thairiscint don Uachtarán chomh luath agus is féidir é tar éis a ghlactha, chun a lámh a chur leis agus é a fhógairt ina dhlí, agus air sin ní foláir don Uachtarán a lámh a chur leis an mBille agus é a fhógairt go cuí ina dhlí.

AIRTEAGAL 27 (*ar leanúint*)

- 6 I gcás gach Bille is siocair d'achainí faoin Airteagal seo, más é breith an Uachtaráin nach bhfuil aon togra ann ina bhfuil an oiread sin tábhacht náisiúnta gur chóir breith an phobail a fháil air, ní foláir dó scríbhinn faoina lámh agus faoina Shéala a chur go dtí an Taoiseach agus go dtí Cathaoirleach gach Tí den Oireachtas á chur sin in iúl dóibh, agus a lámh a chur leis an mBille sin lá nach déanaí ná aon lá dhéag tar éis an lae a meastar a ritheadh an Bille sin ag dhá Theach an Oireachtais, agus é a fhógairt go cuí ina dhlí.

AN RIALTAS**AIRTEAGAL 28**

- 1 Mórsheisear ar a laghad, agus cúig dhuine dhéag ar a mhéid, líon comhaltaí an Rialtais, agus is é an tUachtarán a cheapfas na comhaltaí sin de réir forálacha an Bhunreachta seo.
- 2 Faoi chuimsiú forálacha an Bhunreachta seo, is é an Rialtas a oibreos, nó is le húdarás an Rialtais a oibreofar, cumhacht chomhallach an Stáit.

AIRTEAGAL 28 (*ar leanúint*)

3 1° Ní dleathach cogadh a fhógairt ná páirt a bheith ag an Stát in aon chogadh ach amháin le haontú Dháil Éireann.

2° Ach féadfaidh an Rialtas, i gcás ionraidh, aon ní a dhéanamh a mheasfaid a bheith riachtanach chun an Stát a chosaint, agus mura mbeidh Dáil Éireann ina suí ní foláir í a thionól chomh luath agus is féidir é.

3° Ní cead aon ní dá bhfuil sa Bhunreacht seo a agairt chun aon dlí dá n-achtaíonn an tOireachtas a chur ó bhail má luaitear ann gur dlí é chun slándáil an phobail a chur in áirithe agus chun an Stát a chaomhnú in aimsir chogaidh nó ceannairce faoi arm, ná chun aon ghníomh dá ndéantar nó a bheireann le tuiscint gur gníomh é a dhéantar in aimsir chogaidh nó ceannairce faoi arm de bhun aon dlí den sórt sin, a chur ar neamhní. San fho-alt seo, folaíonn “aimsir chogaidh” tráth a bheidh coinbhleacht faoi arm ar siúl nach mbeidh an Stát páirteach ann ach go mbeidh beartaithe ag gach Teach den Oireachtas ina thaobh le rún go bhfuil ann, de dheasca an choinbhleachta sin faoi arm, staid phráinne náisiúnta a dhéanann difear do bhonn beatha an Stáit agus folaíonn “aimsir chogaidh nó ceannairce faoi arm” an tréimhse aimsire sin a bheidh idir an tráth a chuirfear deireadh le haon chogadh, nó le haon choinbhleacht faoi arm den

AIRTEAGAL 28 (*ar leanúint*)

sórt sin réamhráite, nó le ceannairc faoi arm agus an tráth a bheartóidh gach Teach den Oireachtas le rún nach ann a thuilleadh don staid phráinne náisiúnta arbh é an cogadh sin, nó an coinbhleacht sin faoi arm, nó an cheannairc sin faoi arm faoi deara é.

4 1° Tá an Rialtas freagrach do Dháil Éireann.

2° I gcomhúdarás a thiocfaidh an Rialtas le chéile agus a ghníomhóid, agus táid go léir le chéile freagrach sna Ranna Stáit a riartar ag comhaltaí an Rialtais.

3° Déanfar rúndacht na bpléití ag cruinnithe den Rialtas a urramú i ngach toisc ach amháin i gcás ina gcinnfidh an Ard-Chúirt gur ceart nochtadh a dhéanamh i dtaobh ní áirithe –

i ar mhaithe le riaradh cirt ag Cúirt, nó

ii de bhua leasa phoiblí sháraithe, de bhun iarratais chuige sin ó bhinse arna cheapadh ag an Rialtas nó ag Aire den Rialtas le húdarás Thithe an Oireachtais chun fiosrú a dhéanamh faoi ní a luafaidh siad ina thaobh go bhfuil tábhacht phoiblí ann.

AIRTEAGAL 28 (*ar leanúint*)

- 4° Ní foláir don Rialtas Meastacháin ar Fháltas an Stáit agus Meastacháin ar Chaitheamh Airgid an Stáit a ullmhú i gcomhair gach bliana airgeadais, agus iad a chur os comhair Dháil Éireann chun a mbreithnithe.
- 5 1° An Taoiseach is teideal do cheann an Rialtais, .i. an Príomh-Aire, agus sin é a bheirtear air sa Bhunreacht seo.
- 2° Ní foláir don Taoiseach eolas i gcoitinne a thabhairt don Uachtarán ar nithe a bhaineas le beartas inmheánach agus le beartas idirnáisiúnta.
- 6 1° Ní foláir don Taoiseach comhalta den Rialtas a ainmniú chun bheith ina Thánaiste.
- 2° Má éagann an Taoiseach nó má ghabhann míthreoir bhuan é, ní foláir don Tánaiste gníomhú chun gach críche in ionad an Taoisigh nó go gceaptar Taoiseach eile.
- 3° Ní foláir don Tánaiste, fairis sin, gníomhú thar ceann nó in ionad an Taoisigh le linn eisean a bheith as láthair go sealadach.
- 7 1° Ní foláir an Taoiseach agus an Tánaiste agus an comhalta sin den Rialtas a bheas i mbun an Roinn Airgeadais a bheith ina gcomhaltaí de Dháil Éireann.

AIRTEAGAL 28 (*ar leanúint*)

2° Ní foláir na comhaltaí eile den Rialtas a bheith ina gcomhaltaí de Dháil Éireann nó de Sheanad Éireann ach ní dleathach thar beirt acu a bheith ina gcomhaltaí de Sheanad Éireann.

8 Tá sé de cheart ag gach comhalta den Rialtas bheith i láthair agus labhairt i ngach Teach den Oireachtas.

9 1° Tig leis an Taoiseach éirí as oifig uair ar bith trína chur sin in iúl don Uachtarán.

2° Tig le haon chomhalta eile den Rialtas éirí as oifig trína chur sin in iúl don Taoiseach chun an scéal a chur faoi bhráid an Uachtaráin.

3° Ní foláir don Uachtarán glacadh le haon chomhalta den Rialtas, seachas an Taoiseach, d'éirí as oifig má chomhairlíonn an Taoiseach é sin dó.

4° Tig leis an Taoiseach uair ar bith, ar ábhair is leor leis féin, a iarraidh ar chomhalta den Rialtas éirí as oifig; mura ndéana an comhalta sin de réir na hachainí sin, ní foláir don Uachtarán an comhalta sin a chur as oifig má chomhairlíonn an Taoiseach dó é.

10 Aon uair nach leanann tromlach i nDáil Éireann de bheith i dtacaíocht leis an Taoiseach, ní foláir

AIRTEAGAL 28 (*ar leanúint*)

dósan éirí as oifig mura lánscoireann an tUachtarán Dáil Éireann ar chomhairle an Taoisigh agus go n-éiríonn leis an Taoiseach tacaíocht tromlaigh i nDáil Éireann a fháil ar ationól do Dháil Éireann i ndiaidh an lánscoir.

- 11 1° Má éiríonn an Taoiseach as oifig tráth ar bith, ní foláir a mheas go n-éiríonn an chuid eile de chomhaltaí an Rialtais as oifig fairis sin; ach leanfaidh an Taoiseach agus an chuid eile de chomhaltaí an Rialtais dá ndualgais nó go gceaptar a gcomharbaí.

2° Na comhaltaí den Rialtas a bheas in oifig lá lánscoirtha Dháil Éireann, leanfaid dá n-oifig nó go gceaptar a gcomharbaí.

- 12 Is de réir dlí a rialófar na nithe seo a leanas .i. Ranna Stáit a chomheagrú agus gnó a roinnt orthu, comhaltaí den Rialtas a cheapadh chun bheith ina nAirí i mbun na Ranna sin, na feidhmeanna a bhaineas le hoifig chomhalta den Rialtas a chomhlíonadh le linn an comhalta sin a bheith tamall as láthair nó ar míthreoir, agus tuarastal comhaltaí an Rialtais.

RIALTAS ÁITIÚIL

AIRTEAGAL 28A

- 1 Admhaíonn an Stát an ról atá ag rialtas áitiúil maidir le fóram a chur ar fáil le haghaidh ionadaíochta daonlathaí do phobail áitiúla, maidir le cumhachtaí agus feidhmeanna a bheirtear le dlí a oibriú agus a chomhlíonadh ag leibhéal áitiúil agus maidir le leasanna na bpobal sin a chur chun cinn trína thionscnaimh.
- 2 Beidh cibé údaráis áitiúla dhírthofa ann a chinnfear le dlí agus déanfar a gcumhachtaí agus a bhfeidhmeanna a chinneadh amhlaidh, faoi chuimsiú fhorálacha an Bhunreatha seo, agus oibreofar agus comhlíonfar iad de réir dlí.
- 3 Ní foláir toghcháin do chomhaltaí de na húdaráis áitiúla sin a dhéanamh de réir dlí tráth nach déanaí ná deireadh an cúigiú bliain tar éis na bliana ina ndearnadh go deireanach iad.
- 4 Gach saoránach ag a bhfuil ceart vótála i dtoghchán comhaltaí do Dháil Éireann agus cibé daoine eile a chinnfear le dlí, beidh ceart vótála acu i dtoghchán comhaltaí cibé údaráis áitiúla dá dtagraítear in alt 2 den Airteagal seo a chinnfear le dlí.
- 5 Déanfar corrfholúntais i gcomhaltas údarás áitiúil dá dtagraítear in alt 2 den Airteagal seo a líonadh de réir dlí.

CAIDREAMH IDIRNÁISIÚNTA

AIRTEAGAL 29

- 1 Dearbhaíonn Éire gur mian léi síocháin agus comhar, de réir an chothroim idirnáisiúnta agus na moráltachta idirnáisiúnta, a bheith ar bun idir náisiúin an domhain.
- 2 Dearbhaíonn Éire fós gur mian léi go ndéanfaí gach achrann idir náisiúin a réiteach go síochánta le headráin idirnáisiúnta nó le cinneadh breithiúnach.
- 3 Glacann Éire le bunrialacha gnáth-admhaithe an dlí idirnáisiúnta le bheith ina dtreoir d'Éirinn ina caidreamh le Stáit eile.
- 4 1° De réir Airteagal 28 den Bhunreacht seo is é an Rialtas a oibreos, nó is le húdarás an Rialtais a oibreofar, cumhacht chomhallach an Stáit maidir lena chaidreamh eachtrach.

2° Ionas go bhféadfar aon fheidhm chomhallach leis an Stát a oibriú maidir lena chaidreamh eachtrach féadfaidh an Rialtas, sa mhéid go gcinnefar le dlí agus faoi chuimsiú cibé coinníollacha a chinnfear le dlí, má chinntear, aon organ stáit nó sás nó nós imeachta a chur chun críche nó a ghlacadh a chuirtear chun críche nó a ghlactar chun a leithéid sin de chuspóir ag na náisiúin is comhaltaí d'aon bhuíon nó d'aon

AIRTEAGAL 29 (*ar leanúint*)

chumann de náisiúin a bhfuil nó a mbeidh an Stát i gcomhlachas leo le haghaidh comhair idirnáisiúnta i gcúrsaí a bhaineas leo uile.

3° Tig leis an Stát a bheith ina chomhalta den Chomhphobal Eorpach do Ghual agus Cruach (a bunaíodh le Conradh a síníodh i bPáras an 18ú lá d'Aibreán, 1951), de Chomhphobal Eacnamaíochta na hEorpa (a bunaíodh le Conradh a síníodh sa Róimh an 25ú lá de Mhárta, 1957) agus den Chomhphobal Eorpach do Fhuinneamh Adamhach (a bunaíodh le Conradh a síníodh sa Róimh an 25ú lá de Mhárta, 1957). Tig leis an Stát an Ionstraim Eorpach Aonair (a síníodh thar ceann Bhallstáit na gComhphobal i Lucsamburg an 17ú lá d'Fheabhra, 1986, agus sa Háig an 28ú lá d'Fheabhra, 1986) a dhaingniú.

4° Tig leis an Stát an Conradh ar an Aontas Eorpach a síníodh i Maastricht ar an 7ú lá d'Fheabhra, 1992, a dhaingniú agus tig leis a bheith ina chomhalta den Aontas sin.

5° Tig leis an Stát Conradh Amstardam ag leasú an Chonartha ar an Aontas Eorpach, na gConarthaí ag bunú na gComhphobal Eorpach agus Ionstraimí gaolmhara áirithe, a síníodh in Amstardam an 2ú lá de Dheireadh Fómhair, 1997, a dhaingniú.

AIRTEAGAL 29 (*ar leanúint*)

6° Tig leis an Stát na roghnuithe nó na roghanna a fheidhmiú a shocraítear le hAirteagail 1.11, 2.5 agus 2.15 den Chonradh dá dtagraítear i bhfo-alt 5° den alt seo nó fúthu agus leis an dara Prótacal agus leis an gceathrú Prótacal atá leagtha amach sa Chonradh sin nó fúthu ach beidh aon fheidhmiú den sórt sin faoi réir ceadú a fháil roimh ré ó dhá Theach an Oireachtais.

7° Ní dhéanann aon fhoráileamh atá sa Bhunreacht seo aon dlíthe a d'achtaigh, gníomhartha a rinne nó bearta lenar ghlac an Stát, de bhíthin riachtanais na n-oibleagáidí mar chomhalta den Aontas Eorpach nó de na Comhphobail a chur ó bhail dlí ná cosc a chur le dlíthe a d'achtaigh, gníomhartha a rinne nó bearta lenar ghlac an tAontas Eorpach nó na Comhphobail nó institiúidí díobh, nó comhlachtaí atá inniúil faoi na Conarthaí ag bunú na gComhphobal, ó fheidhm dlí a bheith acu sa Stát.

8° Tig leis an Stát an Comhaontú maidir le Paitinní Comhphobail a tarraingíodh suas idir Ballstáit na gComhphobal agus a rinneadh i Lucsamburg ar an 15ú lá de Nollaig, 1989, a dhaingniú.

- 5 1° Ní foláir gach conradh idirnáisiúnta ina mbeidh an Stát páirteach a leagan os comhair Dháil Éireann.

AIRTEAGAL 29 (*ar leanúint*)

2° Aon chonradh idirnáisiúnta a chuirfeadh costas ar an gciste poiblí ní bheidh sé ina cheangal ar an Stát mura dtoilí Dáil Éireann le téarmaí an chonartha.

3° Ní bhaineann an t-alt seo le conarthaí ná le comhaontuithe ar chúrsaí teicnice agus riaracháin.

6 Ní bheidh aon chonradh idirnáisiúnta ina chuid de dhlí inmheánach an Stáit ach mar a chinnfidh an tOireachtas.

7 1° Tig leis an Stát a thoiliú a bheith faoi cheangal ag Comhaontú na Breataine-na hÉireann, arna dhéanamh i mBéal Feirste an 10ú lá d'Aibreán, 1998, ar a dtugtar an Comhaontú sa Bhunreacht seo feasta.

2° Tig le haon institiúid a bhunófar leis an gComhaontú nó faoin gComhaontú na cumhachtaí agus na feidhmeanna a fheidhmiú a thugtar di dá chionn sin i leith oileán na hÉireann ar fad nó i leith aon chuid de d'ainneoin aon fhorála eile den Bhunreacht seo lena dtugtar cumhacht nó feidhm dá samhail d'aon duine nó d'aon organ Stáit arna cheapadh faoin mBunreacht seo nó arna chruthú nó arna bhunú leis an mBunreacht seo nó faoin

AIRTEAGAL 29 (*ar leanúint*)

mBunreacht seo. Féadfaidh aon chumhacht nó aon fheidhm a thabharfar d'institiúid den sórt sin i ndáil le hachrainn nó conspóidí a réiteach nó a shocrú a bheith i dteannta nó in ionad aon chumhachta nó aon fheidhme dá samhail a thugtar leis an mBunreacht seo d'aon duine den sórt sin nó d'aon organ Stáit den sórt sin mar a dúradh.

- 8 Tig leis an Stát dlínse a fheidhmiú taobh amuigh dá chríoch de réir bhunrialacha gnáth-admhaithe an dlí idirnáisiúnta.

AN tARD-AIGHNE**AIRTEAGAL 30**

- 1 Beidh Ard-Aighne ann, agus is é is comhairleach don Rialtas i gcúrsaí dlí agus tuairimí dlí, agus ní foláir dó gach cumhacht, gach feidhm agus gach dualgas dá mbronntar nó dá gcuirtear air leis an mBunreacht seo nó le dlí a oibriú agus a chomhlíonadh.

AIRTEAGAL 30 (*ar leanúint*)

- 2 Is ag an Uachtarán a cheapfar an tArd-Aighne arna ainmniú sin ag an Taoiseach.
- 3 I gcás gach coir agus cion dá dtugtar in aon chúirt a bhunaítear faoi Airteagal 34 den Bhunreacht seo, ach amháin cúirt dlínse achomaire, is in ainm an Phobail agus ar agra an Ard-Aighne, nó ar agra dhuine éigin eile a údaraítear ina chomhair sin de réir dlí, a dhéanfar an cúiseamh.
- 4 Ní cead an tArd-Aighne a bheith ina chomhalta den Rialtas.
- 5
 - 1° Tig leis an Ard-Aighne éirí as oifig uair ar bith trína chur sin in iúl don Taoiseach chun an scéal a chur faoi bhráid an Uachtaráin.
 - 2° Tig leis an Taoiseach, ar ábhair is leor leis féin, a iarraidh ar an Ard-Aighne éirí as oifig.
 - 3° Mura ndéana an tArd-Aighne de réir na hachainí sin ní foláir don Uachtarán é a chur as oifig má chomhairlíonn an Taoiseach dó é.
 - 4° Ní foláir don Ard-Aighne dul as oifig ar éirí as oifig don Taoiseach, ach tig leis leanúint dá dhualgais nó go gceaptar comharba an Taoisigh.

AIRTEAGAL 30 (*ar leanúint*)

- 6 Faoi chuimsiú na bhforálacha sin romhainn den Airteagal seo is de réir dlí a rialófar oifig an Ard-Aighne, maille leis an tuarastal is infíoitha leis an té a bheas i seilbh na hoifige sin.

AN CHOMHAIRLE STÁIT

AIRTEAGAL 31

- 1 Beidh Comhairle Stáit ann chun cabhair is comhairle a thabhairt don Uachtarán i dtaobh gach ní dá gcuirfidh an tUachtarán ina gcomhairle, maidir le hé d'oibriú is do chomhlíonadh na gcumhachtaí is na bhfeidhmeanna a luaitear sa Bhunreacht seo a bheith inoibrithe is inchomhlíonta aige tar éis comhairle a ghlacadh leis an gComhairle Stáit, agus fós chun aon fheidhmeanna eile a bhronntar ar an gComhairle sin leis an mBunreacht seo a chomhlíonadh.
- 2 Is iad na daoine seo a leanas a bheas ina gcomhaltaí den Chomhairle Stáit:
 - i De bhua oifige: an Taoiseach, an Tánaiste, an Príomh-Bhreitheamh, Uachtarán na hArd-Chúirte, Cathaoirleach Dháil

AIRTEAGAL 31 (*ar leanúint*)

Éireann, Cathaoirleach Sheanad Éireann,
agus an tArd-Aighne.

- ii Gach duine ar cumas dó agus ar fonn leis gníomhú ina chomhalta den Chomhairle Stáit, agus a bhí tráth ina Uachtarán nó ina Thaoiseach nó ina Phríomh-Bhreitheamh, nó ina Uachtarán ar Ard-Chomhairle Shaorstát Éireann.
 - iii Aon daoine eile a cheapfar ag an Uachtarán faoin Airteagal seo, má cheaptar aon duine, chun bheith ina gcomhaltaí den Chomhairle Stáit.
- 3 Tig leis an Uachtarán uair ar bith agus ó am go ham cibé daoine eile is oiriúnach leis, as a chomhairle féin, a cheapadh le barántas faoina lámh is faoina Shéala chun bheith ina gcomhaltaí den Chomhairle Stáit, ach ní dleathach thar mórsheisear a cheaptar ar an gcuma sin a bheith ina gcomhaltaí den Chomhairle Stáit san am chéanna.
- 4 Ní foláir do gach comhalta den Chomhairle Stáit, an chéad uair a bheidh sé ar thionól den Chomhairle sin ina chomhalta di, an dearbhú seo a leanas a dhéanamh agus a lámh a chur leis:

“I láthair Dia na nUilechumhacht, táimse,
, á ghealladh agus

AIRTEAGAL 31 (*ar leanúint*)

á dhearbhu go sollúnta agus go fírinneach mo dhualgais i mo chomhalta den Chomhairle Stáit a chomhlíonadh go dílis coinsiasach.”

- 5 Gach comhalta den Chomhairle Stáit a cheapfar ag an Uachtarán beidh sé i seilbh oifige nó go dté comharba an Uachtaráin a cheap é i gcúram a oifige, is é sin mura dtarlaí roimhe sin go n-éagfaidh an comhalta sin, nó go n-éireoidh as oifig, nó go ngeobhaidh míthreoir bhuan é, nó go gcuirfear as oifig é.
- 6 Aon chomhalta den Chomhairle Stáit dá gceapfaidh an tUachtarán tig leis éirí as oifig trína chur sin in iúl don Uachtarán.
- 7 Tig leis an Uachtarán, ar ábhair is leor leis féin, duine ar bith dár cheap sé don Chomhairle Stáit a chur as oifig le hordú faoina lámh agus faoina Shéala.
- 8 Tig leis an Uachtarán an Chomhairle Stáit a chomóradh cibé áit agus am a shocróidh sé chuige.

AIRTEAGAL 32

Cumhachtaí nó feidhmeanna ar bith a luaitear ina dtaobh sa Bhunreacht seo gur dleathach don Uachtarán iad a oibriú nó a chomhlíonadh tar éis comhairle a ghlacadh

AIRTEAGAL 32 (*ar leanúint*)

leis an gComhairle Stáit, ní cead don Uachtarán aon chumhacht ná feidhm díobh a oibriú ná a chomhlíonadh mura gcomóra sé an Chomhairle Stáit i ngach cás roimh ré, agus éisteacht leis na comhaltaí den Chomhairle sin a bheas i láthair.

AN tARD-REACHTAIRE CUNTAS AGUS CISTE

AIRTEAGAL 33

- 1 Beidh Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste ann chun gach caitheamh airgid a rialú thar ceann an Stáit, agus chun iniúchadh a dhéanamh ar gach uile chuntas ar airgead a riartar ag an Oireachtas nó faoi údarás an Oireachtais.
- 2 Is ag an Uachtarán a cheapfar an tArd-Reachtair Cuntas agus Ciste, arna ainmniú sin ag Dáil Éireann.
- 3 Ní cead an tArd-Reachtair Cuntas agus Ciste a bheith ina chomhalta de cheachtar de Thithe an Oireachtais, ná a bheith in aon oifig ná post sochair eile.

AIRTEAGAL 33 (*ar leanúint*)

- 4 Ní foláir don Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste tuarascálacha a chur os comhair Dháil Éireann ar thrátha áirithe mar a chinnfear le dlí.
- 5
 - 1° Ní cead an tArd-Reachtair Cuntas agus Ciste a chur as oifig ach amháin de dheasca mí-iompair nó míthreora a luafar, ná an uair sin féin mura rithid Dáil Éireann agus Seanad Éireann rúin á éileamh é a chur as oifig.
 - 2° Rúin ar bith den sórt sin a rithfid Dáil Éireann agus Seanad Éireann ní foláir don Taoiseach scéala a thabhairt don Uachtarán ina dtaobh go cuí, agus cóip de gach rún den tsamhail sin a sheoladh chuige faoi theastas Chathaoirleach an Tí den Oireachtas a rith é.
 - 3° Láithreach d'éis na scéala sin agus cóipeanna de na rúin sin a fháil don Uachtarán ní foláir dó, le hordú faoina lámh is faoina Shéala, an tArd-Reachtair Cuntas agus Ciste a chur as oifig.
- 6 Faoi chuimsiú na nithe sin romhainn, is le dlí a chinnfear coinníollacha agus cúinsí oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

NA CÚIRTEANNA

AIRTEAGAL 34

- 1 Is i gcúirteanna a bhunaítear le dlí agus ag breithiúna a cheaptar ar an modh atá leagtha amach sa Bhunreacht seo a riarfar ceart, agus is go poiblí a dhéanfar sin ach amháin sna cásanna speisialta teoranta sin a ordófar le dlí.
- 2 Beidh ar na cúirteanna sin Cúirteanna Céadchéime agus Cúirt Achomhairc Dheiridh.
- 3
 - 1° Beidh ar na Cúirteanna Céadchéime sin Ard-Chúirt ag a mbeidh lándlínse bhunaidh, agus cumhacht chun breith a thabhairt, i ngach ní agus ceist dlí nó fíorais cibé sibhialta nó coiriúil iad.
 - 2° Taobh amuigh de chás dá socraítear a mhalairt leis an Airteagal seo, beidh dlínse ag an Ard-Chúirt maidir leis an gceist sin bail a bheith nó gan a bheith ar aon dlí áirithe ag féachaint d'fhorálacha an Bhunreacht seo, agus ní cead aon cheist den sórt sin a tharraingt anuas (trí phléadáil ná argóint ná eile) i gCúirt ar bith, arna bunú faoin Airteagal seo nó faoi aon Airteagal eile den Bhunreacht seo, seachas an Ard-Chúirt nó an Chúirt Uachtarach.
 - 3° Ní bheidh dlínse ag Cúirt ar bith chun bailíocht dhlí nó fhorála ar bith de dhlí a chur in amhras is dlí a ndearna an tUachtarán an Bille lena aghaidh

AIRTEAGAL 34 (*ar leanúint*)

a chur faoi bhreith na Cúirte Uachtaraí faoi Airteagal 26 den Bhunreacht seo, ná chun bailíocht fhorála de dhlí a chur in amhras má rinne an tUachtarán an fhoráil chomhréire sa Bhille le haghaidh an dlí sin a chur faoi bhreith na Cúirte Uachtaraí faoin Airteagal sin 26.

4° Beidh ar na Cúirteanna Céadchéime, fairis sin, Cúirteanna ag a mbeidh dlínse theoranta áitiúil maille le ceart achomhairc ina n-aghaidh faoi mar a chinnfear le dlí.

4 1° An Chúirt Uachtarach is teideal don Chúirt Achomhairc Dheiridh.

2° An Príomh-Bhreitheamh is teideal d'uachtarán na Cúirte Uachtaraí.

3° Taobh amuigh de cibé eisceachtaí agus faoi chuimsiú cibé rialacha a ordófar le dlí, beidh dlínse achomhairc ag an gCúirt Uachtarach ar bhreitheanna uile na hArd-Chúirte agus, fairis sin, ar na breitheanna sin ó chúirteanna eile a ordófar le dlí.

4° Ní cead aon dlí a achtú a chuirfeadh ar an taobh amuigh de dhlínse achomhairc na Cúirte Uachtaraí cásanna ina mbeadh ceisteanna le réiteach i dtaobh bail a bheith nó gan a bheith ar aon dlí, ag féachaint d'fhorálacha an Bhunreacht seo.

AIRTEAGAL 34 (*ar leanúint*)

5° Is é a chraolfas breith na Cúirte Uachtaraí ar cheist i dtaobh bail a bheith nó gan a bheith ar dhlí ag féachaint d’fhorálacha an Bhunreachta seo ná an duine sin de bhreithiúna na Cúirte sin a cheapfaidh an Chúirt sin chuige sin, agus ní cead tuairim ar bith eile ar an gceist sin, ag aontú nó ag easaontú leis an mbreith sin, a chraoladh ná ní cead a nochtadh tuairim ar bith eile den sórt sin a bheith ann.

6° Ní bheidh dul thar breith na Cúirte Uachtaraí i gcás ar bith.

- 5 1° Gach duine a cheapfar chun bheith ina bhreitheamh faoin mBunreacht seo ní foláir dó an dearbhú seo a leanas a dhéanamh agus a lámh a chur leis:

“I láthair Dia na nUilechumhacht táimse, ,
 á ghealladh agus á dhearbhú go sollúnta agus go fírinneach go gcomhlíonfad go cuí agus go dílis, chomh maith agus is eol agus is cumas dom, oifig an Phríomh-Bhreithimh (*nó de réir mar a oireas*) gan eagla gan claonadh, gan bá gan drochaigne chun duine ar bith, agus go gcumhdód Bunreacht agus dlíthe Éireann. Dia do mo stiúradh agus do mo chumhdach.”

2° Is i láthair an Uachtaraín a dhéanfaidh an Príomh-Bhreitheamh an dearbhú sin agus a

AIRTEAGAL 34 (*ar leanúint*)

chuirfidh a lámh leis, agus is sa chúirt go poiblí agus i láthair an Phríomh-Bhreithimh nó an bhreithimh den Chúirt Uachtarach is sinsearaí dá mbeidh ar fáil a dhéanfaidh gach breitheamh eile den Chúirt Uachtarach agus gach breitheamh den Ard-Chúirt agus de gach Cúirt eile an dearbhú sin agus a chuirfidh lámh leis.

3° Ní foláir do gach breitheamh an dearbhú a dhéanamh agus a lámh a chur leis sula dté i gcúram dualgas a oifige, agus cibé scéal é, ar dháta nach déanaí ná deich lá tar éis lae a cheaptha, nó dáta is déanaí ná sin mar a chinnfidh an tUachtarán.

4° Aon bhreitheamh a dhiúltós nó a fhailleos an dearbhú réamhráite a dhéanamh ní foláir a mheas go bhfuil scartha aige lena oifig.

AIRTEAGAL 35

- 1 Is ag an Uachtarán a cheapfar breithiúna na Cúirte Uachtaraí, na hArd-Chúirte agus an uile Chúirte eile a bhunaítear de bhun Airteagal 34 den Bhunreacht seo.
- 2 Beidh gach breitheamh saor neamhspleách maidir lena fheidhmeanna breithimh a oibriú, gan de smacht air ach an Bunreacht seo agus an dlí.

AIRTEAGAL 35 (*ar leanúint*)

- 3 Ní cead aon bhreitheamh a bheith ina chomhalta de cheachtar de Thithe an Oireachtais, ná bheith in aon oifig ná post sochair eile.
- 4 1° Ní cead breitheamh den Chúirt Uachtarach ná den Ard-Chúirt a chur as oifig ach amháin de dheasca mí-iompair nó míthreorach a luafar, ná an uair sin féin mura rithid Dáil Éireann agus Seanad Éireann rúin á éileamh é a chur as oifig.
- 2° Rúin ar bith den sórt sin a rithfid Dáil Éireann agus Seanad Éireann ní foláir don Taoiseach scéala a thabhairt don Uachtarán ina dtaobh go cuí agus cóip de gach rún díobh a sheoladh chuige faoi theastas Chathaoirleach an Tí den Oireachtas a rith é.
- 3° Láithreach d'éis na scéala sin agus cóipeanna de na rúin sin a fháil don Uachtarán ní foláir dó, le hordú faoina lámh is faoina Shéala, an breitheamh lena mbainid a chur as oifig.
- 5 Ní cead laghdú a dhéanamh ar thuarastal breithimh an fad is bheidh in oifig.

AIRTEAGAL 36

Faoi chuimsiú na bhforálacha sin romhainn den Bhunrecht seo a bhaineas leis na Cúirteanna is de réir dlí a rialófar na nithe seo a leanas .i.

AIRTEAGAL 36 (*ar leanúint*)

- i líon breithiúna na Cúirte Uachtaraí, agus na hArd-Chúirte, tuarastal, aois scortha agus pinsin na mbreithiúna sin,
- ii líon breithiúna gach Cúirte eile, agus na coinníollacha faoina gceaptar iad, agus
- iii comhdhéanamh agus comheagraíocht na gCúirteanna sin, roinnt na dlínse agus na hoibre ar na Cúirteanna sin agus ar na breithiúna sin, agus gach ní a bhaineas le nós imeachta.

AIRTEAGAL 37

- 1 Aon duine nó aon dream a n-údaráítear go cuí dóibh le dlí feidhmeanna agus cumhachtaí teoranta breithiúnais a oibriú i gcúrsaí nach cúrsaí coireachta, má oibríd na feidhmeanna agus na cumhachtaí sin ní bheidh an t-oibriú sin gan bhail dlí de bhíthin aon ní sa Bhunreacht seo, siúd is nach breitheamh ná cúirt a ceapadh nó a bunaíodh mar bhreitheamh nó mar chúirt faoin mBunreacht seo an duine nó an dream sin.
- 2 Ní raibh ná ní bheidh aon uchtáil ar dhuine a ghlac éifeacht nó a bhfuil sé sainráite gur ghlac sí éifeacht aon tráth tar éis don Bhunreacht seo a theacht i ngníomh faoi dhlíthe a d'achtaigh an tOireachtas

AIRTEAGAL 37 (*ar leanúint*)

agus is uchtáil de bhun ordú a rinne nó údarú a thug aon duine nó aon dream a bhí sonraithe leis na dlíthe sin chun na feidhmeanna agus na cumhachtaí sin a oibriú ó bhail dlí de bhíthin amháin nár bhreitheamh ná cúirt a ceapadh nó a bunaíodh mar bhreitheamh nó mar chúirt faoin mBunreacht seo an duine nó an dream sin.

TRIAIL I gCIONTA

AIRTEAGAL 38

- 1 Ní cead aon duine a thriail in aon chúis choiriúil ach mar is cuí de réir dlí.
- 2 Féadfar mionchionta a thriail ag cúirteanna dlínse achomaire.
- 3 1° Féadfar cúirteanna faoi leith a bhunú le dlí chun cionta a thriail i gcásanna a gcinnfear ina dtaobh, de réir an dlí sin, nach leor na gnáthchúirteanna chun riaradh cirt a chur i bhfeidhm le héifeacht agus chun síocháin agus ord poiblí a chaomhnú.

AIRTEAGAL 38 (*ar leanúint*)

2° Is le dlí a shocrófar comhdhéanamh, cumhachtaí, dlínse agus nós imeachta na gcúirteanna faoi leith sin.

- 4 1° Féadfar binsí míleata a bhunú chun daoine a thriail i gcionta in aghaidh dlí mhíleata a deirtear a rinneadar le linn a mbeith faoi dhlí mhíleata, agus fós chun broic le heisíth nó le ceannairc faoi arm.

2° Duine de na Fórsaí Cosanta nach bhfuil ar fianas ní cead é a thriail i láthair aon armchúirte ná binse míleata eile i gcion is intrialte sna cúirteanna sibhialta, mura cion é atá faoi dhlínse aon armchúirte nó binse míleata eile faoi aon dlí chun smacht míleata a chur i bhfeidhm.

- 5 Ní cead duine a thriail in aon chúis choiriúil ach i láthair choiste tiomanta, ach amháin i gcás cionta a thriail faoi alt 2, alt 3 nó alt 4 den Airteagal seo.
- 6 Ní bhainfidh forálacha Airteagal 34 ná Airteagal 35 den Bhunreacht seo le haon chúirt ná le haon bhinse a bhunófar faoi alt 3 nó alt 4 den Airteagal seo.

AIRTEAGAL 39

Is é amháin is tréas ann cogadh a chur ar an Stát, nó cabhrú le stát nó le duine ar bith, nó saighdeadh faoi dhuine, nó bheith i gcomhcheilg le duine, chun cogadh a chur ar an Stát, nó iarracht a dhéanamh le harm nó ar mhodh fhoréigneach eile ar na horgain rialtais a bhunaítear leis an mBunreacht seo a threascairt, nó páirt nó baint a bheith ag neach lena leithéid sin d'iarracht, nó aon duine a shaighdeadh nó bheith i gcomhcheilg leis chun a déanta nó chun páirt nó baint a bheith aige léi.

BUNCHEARTA

CEARTA PEARSANTA

AIRTEAGAL 40

- 1 Áirítear gurb ionann ina bpearsain daonna na saoránaigh uile i láthair an dlí.

Ach ní intuigthe as sin nach bhféachfaidh an Stát go cuí, ina chuid achtachán, don difríocht atá idir daoine ina mbuanna corpartha agus ina mbuanna morálta agus ina bhfeidhm chomhdhaonnach.

AIRTEAGAL 40 (*ar leanúint*)

2 1° Ní cead don Stát gairm uaisleachta a bhronnadh ar aon duine.

2° Ní cead d'aon saoránach gairm uaisleachta ná gairm onóra a ghlacadh ach le haontú roimh ré ón Rialtas.

3 1° Ráthaíonn an Stát gan cur isteach lena dhlíthe ar chearta pearsanta aon saoránaigh, agus ráthaíonn fós na cearta sin a chosaint is a shuíomh lena dhlíthe sa mhéid gur féidir é.

2° Déanfaidh an Stát, go sonrach, lena dhlíthe, beatha agus pearsa agus dea-chlú agus maoinchearta an uile shaoránaigh a chosaint ar ionsaí éagórach chomh fada lena chumas, agus iad a shuíomh i gcás éagóra.

3° Admhaíonn an Stát ceart na mbeo gan breith chun a mbeatha agus, ag féachaint go cuí do chomhcheart na máthar chun a beatha, ráthaíonn sé gan cur isteach lena dhlíthe ar an gceart sin agus ráthaíonn fós an ceart sin a chosaint is a shuíomh lena dhlíthe sa mhéid gur féidir é.

Ní theorannóidh an fo-alt seo saoirse chun taisteal idir an Stát agus stát eile.

Ní theorannóidh an fo-alt seo saoirse chun faisnéis a fháil nó a chur ar fáil sa Stát maidir le seirbhísí

AIRTEAGAL 40 (*ar leanúint*)

atá ar fáil go dleathach i stát eile ach sin faoi chuimsiú cibé coinníollacha a fhéadfar a leagan síos le dlí.

- 4 1° Ní cead a shaoirse phearsanta a bhaint d'aon saoránach ach amháin de réir dlí.

2° Nuair a dhéanann duine ar bith gearán, nó a dhéantar gearán thar ceann duine ar bith, leis an Ard-Chúirt nó le breitheamh ar bith di á rá go bhfuil an duine sin á choinneáil ina bhrá go haindleathach, ní foláir don Ard-Chúirt agus d'aon bhreitheamh agus do gach breitheamh di chun a ndéanfar an gearán sin fiosrú a dhéanamh láithreach i dtaobh an ghearáin sin agus féadfaidh a ordú do neach coinnithe an duine sin ina bhrá an duine sin a thabhairt ina phearsain i láthair na hArd-Chúirte lá a ainmnítear agus a dheimhniú i scríbhinn cad is forais dá bhraighdeanas, agus ní foláir don Ard-Chúirt, nuair a bheirtear an duine sin ina phearsain i láthair na Cúirte sin agus tar éis caoi a thabhairt do neach a choinnithe ina bhrá ar a chruthú gur braighdeanas cóir an braighdeanas, a ordú an duine sin a scaoileadh as an mbraighdeanas sin mura deimhin leis an gCúirt sin gur de réir an dlí atáthar á choinneáil.

3° I gcás duine a deirtear a bheith á choinneáil ina bhrá go haindleathach a thabhairt ina phearsain i láthair na hArd-Chúirte de bhun ordaithe chuige sin arna dhéanamh faoin alt seo agus gur deimhin

AIRTEAGAL 40 (*ar leanúint*)

leis an gCúirt sin an duine sin a bheith á choinneáil ina bhrá de réir dlí áirithe ach an dlí sin a bheith neamhbhailí ag féachaint d'fhorálacha an Bhunreachta seo, ní foláir don Ard-Chúirt an cheist sin bail a bheith nó gan a bheith ar an dlí sin a chur faoi bhreith na Cúirte Uachtaraí i bhfoirm cháis ríofa agus féadfaidh, le linn an cheist sin a chur faoi bhreith amhlaidh nó tráth ar bith ina dhiaidh sin, ligean don duine sin a shaoirse a bheith aige, faoi réir na mbannaí agus na gcoinníollacha sin a cheapfaidh an Ard-Chúirt go dtí go dtabharfaidh an Chúirt Uachtarach breith ar an gceist a chuirfear faoina breith amhlaidh.

4° Is triúr breitheamh is Ard-Chúirt in aon chás áirithe, ina ndéantar duine a deirtear a bheith á choinneáil ina bhrá go haindleathach a thabhairt ina phearsain i láthair na hArd-Chúirte de bhun ordaithe chuige sin arna dhéanamh faoin alt seo, má dhéanann Uachtarán na hArd-Chúirte nó, mura mbeidh seisean ar fáil, an breitheamh is sinsearaí den Chúirt sin dá mbeidh ar fáil a ordú, i dtaobh an cháis sin, an líon sin a bheith inti agus is breitheamh amháin is Ard-Chúirt i ngach cás eile den sórt sin.

5° I gcás an Ard-Chúirt nó breitheamh di do dhéanamh ordaithe faoin alt seo á ordú duine faoi bhreith bháis a thabhairt i láthair ina phearsain, ní foláir don Ard-Chúirt nó don bhreitheamh sin di a ordú freisin feidhmiú na breithe báis sin a mhoilliú

AIRTEAGAL 40 (*ar leanúint*)

go dtí go dtabharfar an duine sin ina phearsain i láthair na hArd-Chúirte agus go gcinnefar an dleathach an duine sin a choinneáil ina bhrá nó nach dleathach agus má chinntear, tar éis an fheidhmithe sin a mhoilliú, gur dleathach an duine sin a choinneáil ina bhrá, ceapfaidh an Ard-Chúirt lá chun an bhreith bháis sin a fheidhmiú agus beidh éifeacht ag an mbreith bháis sin faoi réir an lá a cheapfar amhlaidh a chur in ionad an lae a socraíodh i dtosach chun an bhreith bháis sin a fheidhmiú.

6° Ach aon ghníomh de ghníomhartha na bhFórsaí Cosanta le linn eisíthe nó ceannairce faoi arm, ní cead aon ní dá bhfuil san alt seo a agairt chun an gníomh sin a thoirmeasc nó a rialú nó a bhac.

7° Féadfar socrú a dhéanamh le dlí chun go bhféadfaidh cúirt bannaí a dhiúltú do dhuine atá cúisithe i gcion tromaí sa chás go measfar le réasún é a bheith riachtanach chun an duine sin a chosc ar chion tromaí a dhéanamh.

- 5 Is slán do gach saoránach a ionad cónaithe, agus ní cead dul isteach ann go foréigneach ach de réir dlí.
- 6 1° Ráthaíonn an Stát saoirse chun na cearta seo a leanas a oibriú ach sin a bheith faoi réir oird is moráltachta poiblí:—

AIRTEAGAL 40 (*ar leanúint*)

- i Ceart na saoránach chun a ndeimhní is a dtuairimí a nochtadh gan bac.

Ach toisc oiliúint aigne an phobail a bheith chomh tábhachtach sin do leas an phobail, féachfaidh an Stát lena chur in áirithe nach ndéanfar orgain aigne an phobail, mar shampla, an raidió is an preas is an cineama, a úsáid chun an t-ord nó an mhoráltacht phoiblí nó údarás an Stáit a bhonn-bhriseadh. San am chéanna coimeádfaidh na horgain sin an tsaoirse is dleacht dóibh chun tuairimí a nochtadh agus orthu sin tuairimí léirmheasa ar bheartas an Rialtais.

Aon ní diamhaslach nó ceannairceach nó graosta a fhoilsiú nó a aithris is cion inphionóis é de réir dlí.

- ii Ceart na saoránach chun teacht ar tionól go sítheoilte gan arm.

Féadfar socrú a dhéanamh de réir dlí chun cosc a chur nó rialú a dhéanamh ar thionóil a gcinnfear de réir dlí gur baol briseadh síochána a theacht díobh nó gur contúirt nó cránas don phobal i gcoitinne iad, agus fós ar thionóil i gcóngar do cheachtar de Thithe an Oireachais.

AIRTEAGAL 40 (*ar leanúint*)

iii Ceart na saoránach chun comhlachais agus cumainn a bhunú.

Ach is cead dlíthe a achtú chun oibriú an chirt réamhráite a rialú agus a stiúradh ar mhaithe leis an bpobal.

2° Ní cead aon idirdhealú maidir le polaitíocht nó creideamh nó aicmí, a bheith i ndlíthe a rialaíos modh oibríthe an chirt chun comhlachais agus cumainn a bhunú agus an chirt chun teacht le chéile ar saorthionól.

AN TEAGHLACH**AIRTEAGAL 41**

1 1° Admhaíonn an Stát gurb é an Teaghlach is buíon-aonad príomha bunaidh don chomhdhaonnacht de réir nádúir, agus gur foras morálta é ag a bhfuil cearta doshannta dochloíte is ársa agus is airde ná aon reacht daonna.

2° Ós é an Teaghlach is fotha riachtanach don ord chomhdhaonnach agus ós éigeantach é do leas an Náisiúin agus an Stáit, ráthaíonn an Stát comhshuíomh agus údarás an Teaghlaigh a chaomhnú.

AIRTEAGAL 41 (*ar leanúint*)

- 2 1° Go sonrach, admhaíonn an Stát go dtugann an bhean don Stát, trína saol sa teaghlach, cúnamh nach bhféadfaí leas an phobail a ghnóthú dá éagmais.
- 2° Uime sin, féachfaidh an Stát lena chur in áirithe nach mbeidh ar mháithreacha clainne, de dheasca uireasa, dul le saothar agus faillí a thabhairt dá chionn sin ina ndualgais sa teaghlach.
- 3 1° Ós ar an bPósadh atá an Teaghlach bunaithe gabhann an Stát air féin coimirce faoi leith a dhéanamh ar ord an phósta agus é a chosaint ar ionsaí.
- 2° Féadfaidh Cúirt a bheidh ainmnithe le dlí scaoileadh ar phósadh a thabhairt sa chás, ach sa chás amháin, gur deimhin léi –
- i go raibh, ar dháta thionscnamh na n-imeachtaí, tréimhse ceithre bliana ar a laghad, nó tréimhsí ceithre bliana ar a laghad san iomlán, caite ag na céilí ina gcónaí ar leithligh óna chéile le linn na gcúig bliana roimhe sin,
 - ii nach bhfuil ionchas réasúnach ar bith ann go mbeidh comhréiteach idir na céilí,
 - iii go bhfuil cibé socrú ann, nó go ndéanfar cibé socrú, is dóigh leis an gCúirt a bheith

AIRTEAGAL 41 (*ar leanúint*)

cuí ag féachaint do na himthosca, le haghaidh na gcéilí, le haghaidh aon leanaí le ceachtar acu nó leis an mbeirt acu agus le haghaidh aon duine eile a bheidh forordaithe le dlí, agus

iv go gcomhlíontar aon choinníollacha breise a bheidh forordaithe le dlí.

3° I gcás pósadh duine ar bith a scaoileadh faoi dhlí shibhialta aon Stáit eile agus an pósadh sin, agus bail dlí air, a bheith ann fós faoin dlí a bheas i bhfeidhm in alt na huaire taobh istigh de dhlínse an Rialtais agus na Parlaiminte a bhunaítear leis an mBunreacht seo, ní fhéadfaidh an duine sin pósadh ar a mbeadh bail dlí a dhéanamh taobh istigh den dlínse sin an fad is beo don duine eile a bhí sa chuing phósta a scaoileadh amhlaidh.

OIDEACHAS

AIRTEAGAL 42

1 Admhaíonn an Stát gurb é an Teaghlach is múinteoir príomha dúchasach don leanbh, agus ráthaíonn gan cur isteach ar cheart doshannta ná ar dhualgas doshannta tuistí chun oideachas de réir a n-acmhainne a chur ar fáil dá gclainn i gcúrsaí creidimh, moráltachta, intleachta, coirp agus comhdhaonnachta.

AIRTEAGAL 42 (*ar leanúint*)

- 2 Tig le tuistí an t-oideachas sin a chur ar fáil dá gclainn ag baile nó i scoileanna príobháideacha nó i scoileanna a admhaítear nó a bhunaítear ag an Stát.
- 3 1° Ní cead don Stát a chur d'fhiacha ar thuistí, in aghaidh a gcoinsiasa nó a rogha dleathaí, a gclann a chur ar scoileanna a bhunaítear ag an Stát nó ar aon chineál áirithe scoile a ainmnítear ag an Stát.

2° Ach ós é an Stát caomhnóir leasa an phobail ní foláir dó, toisc cor an lae, é a dhéanamh éigeantach minimum áirithe oideachais a thabhairt do na leanaí i gcúrsaí moráltachta, intleachta agus comhdhaonnachta.
- 4 Ní foláir don Stát socrú a dhéanamh chun bunoidreachas a bheith ar fáil in aisce, agus iarracht a dhéanamh chun cabhrú go réasúnta agus chun cur le tionscnamh oideachais idir phríobháideach agus chumanntha agus, nuair is riachtanas chun leasa an phobail é, áiseanna nó fundúireachtaí eile oideachais a chur ar fáil, ag féachaint go cuí, áfach, do chearta tuistí, go mór mór maidir le múnlú na haigne i gcúrsaí creidimh is moráltachta.
- 5 I gcásanna neamhchoiteanna nuair a tharlaíonn, ar chúiseanna corpartha nó ar chúiseanna morálta, nach ndéanaid na tuistí a ndualgais dá gclainn, ní foláir don Stát, ós é an Stát caomhnóir leasa an phobail,

AIRTEAGAL 42 (*ar leanúint*)

iarracht a dhéanamh le beart oiriúnach chun ionad na dtuistí a ghlacadh, ag féachaint go cuí i gcónaí, áfach, do chearta nádúrtha dochloíte an linbh.

MAOIN PHRÍOBHÁIDEACH

AIRTEAGAL 43

1 1° Admhaíonn an Stát, toisc bua an réasúin a bheith ag an duine, go bhfuil sé de cheart nádúrtha aige maoin shaolta a bheith aige dá chuid féin go príobháideach, ceart is ársa ná reacht daonna.

2° Uime sin, ráthaíonn an Stát gan aon dlí a achtú d'iarraidh an ceart sin, ná gnáthcheart an duine chun maoin a shannadh agus a thiomnú agus a ghlacadh ina hoidhrecht, a chur ar ceal.

2 1° Ach admhaíonn an Stát gur cuí, sa chomhdhaonnacht shibhialta, oibriú na gceart atá luaite sna forálacha sin romhainn den Airteagal seo a rialú de réir bunrialacha an chirt chomhdhaonnaigh.

2° Uime sin, tig leis an Stát, de réir mar a bheas riachtanach, teorainn a chur le hoibriú na gceart réamhráite d'fhonn an t-oibriú sin agus leas an phobail a thabhairt dá chéile.

CREIDEAMH

AIRTEAGAL 44

- 1 Admhaíonn an Stát go bhfuil ag dul do Dhia na nUilechumhacht é a adhradh le hómós go poiblí. Beidh urraim ag an Stát dá ainm, agus bhéarfaidh oirmhidin agus onóir do Chreideamh.
- 2
 - 1° Ráthaítear do gach saoránach saoirse choinsiasa is saorchead admhála is cleachta creidimh, ach gan san a dhul chun dochair don ord phoiblí ná don mhoráltacht phoiblí.
 - 2° Ráthaíonn an Stát gan aon chóras creidimh a mhaoiniú.
 - 3° Ní cead don Stát neach a chur faoi mhíchumas ar bith ná aon idirdhealú a dhéanamh mar gheall ar chreideamh nó admháil chreidimh nó céim i gcúrsaí creidimh.
 - 4° Reachtaíocht lena gcuirtear cúnamh Stáit ar fáil do scoileanna ní cead idirdhealú a dhéanamh inti idir scoileanna atá faoi bhainistí aicmí creidimh seachas a chéile ná í do dhéanamh dochair do cheart aon linbh chun scoil a gheibheann airgead poiblí a fhreastal gan teagasc creidimh sa scoil sin a fhreastal.

AIRTEAGAL 44 (*ar leanúint*)

5° Tá sé de cheart ag gach aicme chreidimh a ngnóthaí féin a bhainistí, agus maoin, idir sho-aistrithe agus do-aistrithe, a bheith dá gcuid féin acu, agus í a fháil agus a riaradh, agus fundúireachtaí chun críocha creidimh is carthanachta a chothabháil.

6° Ní cead maoin aon aicme creidimh ná aon fhundúireachtaí oideachais a bhaint díobh ach amháin le haghaidh oibreacha riachtanacha chun áise poiblí, agus sin tar éis cúiteamh a íoc leo.

BUNTREORACHA DO BHEARTAS
CHOMHDHAONNACH

AIRTEAGAL 45

Is mar ghnáth-threoir don Oireachtas a ceapadh na bunrialacha do bheartas chomhdhaonnach atá leagtha amach san Airteagal seo. Is ar an Oireachtas amháin a bheidh sé de chúram na bunrialacha sin a fheidhmiú i ndéanamh dlíthe, agus ní intrialte ag Cúirt ar bith ceist i dtaobh an fheidhmithe sin faoi aon fhoráil d'fhorálacha an Bhunreachta seo.

AIRTEAGAL 45 (*ar leanúint*)

- 1 Déanfaidh an Stát a dhícheall chun leas an phobail uile a chur chun cinn trí ord chomhdhaonnach, ina mbeidh ceart agus carthanacht ag rialú gach forais a bhaineas leis an saol náisiúnta, a chur in áirithe agus a chaomhnú chomh fada lena chumas.
- 2 Déanfaidh an Stát, go sonrach, a bheartas a stiúradh i slí go gcuirfear in áirithe:—
 - i Go bhfaighidh na saoránaigh (agus tá ceart acu uile, idir fhear is bean, chun leorshlí bheatha), trína ngairmeacha beatha, caoi chun soláthar réasúnta a dhéanamh do riachtanais a dteaghlach.
 - ii Go roinnfear dílse agus urlámhas gustail shaolta an phobail ar phearsana príobháideacha agus ar na haicmí éagsúla sa chuma is fearr a rachas chun leasa an phobail.
 - iii Go sonrach, nach ligfear d'oibriú na saoriomaíochta dul chun cinn i slí go dtiocfadh de an dílse nó an t-urlámhas ar earraí riachtanacha a bheith ina lámha féin ag beagán daoine chun dochair don phobal.

AIRTEAGAL 45 (*ar leanúint*)

- iv Gurb é leas an phobail uile is buanchuspóir agus is príomhchuspóir a rialós ina mbaineann le hurlámhas creidmheasa.
 - v Go mbunófar ar an talamh faoi shlándáil gheilleagrach an oiread teaghlach agus is féidir de réir chor an tsaoil.
- 3 1° Féachfaidh an Stát le fonn ar thionscnamh phríobháideach i gcúrsaí tionscail is tráchtála agus cuirfidh leis nuair is gá sin.
- 2° Déanfaidh an Stát iarracht chun a chur in áirithe go stiúrfar fiontraíocht phríobháideach i slí gur deimhin go ndéanfar earraí a tháirgeadh agus a imdháil le hinniúlacht réasúnta agus go gcosnófar an pobal ar bhrabús éagórach.
- 4 1° Gabhann an Stát air féin cosaint sonracha a dhéanamh ar leas gheilleagrach na n-aicmí is lú cumhacht den phobal agus, nuair a bheas riachtanas leis, cabhair maireachtála a thabhairt don easlán, don bhaintreach, don dílleacht agus don sean.
- 2° Déanfaidh an Stát iarracht chun a chur in áirithe nach ndéanfar neart agus sláinte lucht oibre, idir fheara is mná, ná maoth-óige leanaí a éagóradh, agus nach mbeidh ar shaoránaigh, de dheasca uireasa, dul le gairmeacha nach n-oireann dá ngné nó dá n-aois nó dá neart.

AN BUNREACHT A LEASÚ

AIRTEAGAL 46

- 1 Is cead foráil ar bith den Bhunreacht seo a leasú, le hathrú nó le breisiú nó le haisghairm, ar an modh a shocraítear leis an Airteagal seo.
- 2 Gach togra chun an Bunreacht seo a leasú ní foláir é a thionscnamh i nDáil Éireann ina Bhille, agus nuair a ritear nó a mheastar a ritheadh é ag dhá Theach an Oireachtais ní foláir é a chur faoi bhreith an phobail le Reifreann de réir an dlí a bheas i bhfeidhm i dtaobh an Reifrinn in alt na huaire.
- 3 Ní foláir a lua i ngach Bille den sórt sin é a bheith ina “Acht chun an Bunreacht a leasú”.
- 4 Aon Bhille ina mbeidh togra nó tograí chun an Bunreacht seo a leasú ní cead togra ar bith eile a bheith ann.
- 5 Aon Bhille ina mbeidh togra chun an Bunreacht seo a leasú ní foláir don Uachtarán a lámh a chur leis láithreach, ar mbeith sásta dó gur comhlíonadh forálacha an Airteagail seo ina thaobh agus gur thoiligh an pobal go cuí leis an togra sin de réir forálacha alt 1 d’ Airteagal 47 den Bhunreacht seo,

AIRTEAGAL 46 (*ar leanúint*)

agus ní foláir don Uachtarán é a fhógairt go cuí ina dhlí.

AN REIFREANN

AIRTEAGAL 47

- 1 Gach togra a dhéantar chun an Bunreacht seo a leasú agus a chuirtear faoi bhreith an phobail le Reifreann, ní foláir a mheas, chun críche Airteagal 46 den Bhunreacht seo, go dtoilíonn an pobal leis an togra sin má tharlaíonn, tar éis é a chur mar sin faoi bhreith an phobail, gur ar thaobh é a achtú ina dhlí a thugtar tromlach na vótaí a thugtar sa Reifreann sin.
- 2 1° Gach togra, nach togra chun leasaithe an Bhunreacht, a chuirtear faoi bhreith an phobail le Reifreann ní foláir a mheas go ndiúltaíonn an pobal dó más in aghaidh é a achtú ina dhlí a thugtar tromlach na vótaí a thugtar sa Reifreann sin, agus nach lú an méid vótaí a thugtar amhlaidh in aghaidh é a achtú ina dhlí ná cion trí tríochad is trian faoin gcéad de líon na dtoghthóirí atá ar an rolla.

AIRTEAGAL 47 (*ar leanúint*)

2° Gach togra, nach togra chun leasaithe an Bhunreachta, a chuirtear faoi bhreith an phobail le Reifreann ní foláir a mheas, chun críocha Airteagal 27 den Bhunreacht seo, go dtoilíonn an pobal leis mura ndiúltaíd dó de réir forálacha an fho-ailt sin romhainn den alt seo.

- 3 Gach saoránach ag a bhfuil sé de cheart vótáil i dtoghchán do chomhaltaí de Dháil Éireann tá sé de cheart aige vótáil i Reifreann.
- 4 Faoi chuimsiú na nithe réamhráite is le dlí a rialófar an Reifreann.

BUNREACTH SHAORSTÁT ÉIREANN A AISGHAIRM AGUS DLÍTHE A BHUANÚ

AIRTEAGAL 48

An Bunreacht a bheas i bhfeidhm do Shaorstát Éireann díreach roimh lá an Bunreacht seo a theacht i ngníomh agus an tAcht um Bunreacht Shaorstáit Éireann, 1922, sa mhéid go mbeidh an tAcht sin nó aon fhoráil de i bhfeidhm an uair sin, aisghairtear leis seo iad agus beid aisghairthe an lá sin agus as sin amach.

AIRTEAGAL 49

- 1 Gach uile chumhacht, feidhm, ceart agus sainchumas a bhí inoibrithe i Saorstát Éireann nó i dtaobh Shaorstát Éireann díreach roimh an 11ú lá de Mhí Nollag, 1936, cibé acu de bhua an Bhunreachta a bhí i bhfeidhm an uair sin é nó nach ea, ag an údarás ag a raibh cumhacht chomhallach Shaorstát Éireann an uair sin, dearbhaítear leis seo gur leis an bpobal iad uile.
- 2 Ach amháin sa mhéid go ndéantar socrú leis an mBunrecht seo, nó go ndéanfar socrú ina dhiaidh seo le dlí, chun go n-oibreofar, le haon organ dá mbunaítear leis an mBunrecht seo, aon chumhacht, feidhm, ceart nó sainchumas díobh sin, achtaítear leis seo nach dleathach agus nach féidir na cumhachtaí, na feidhmeanna, na cearta, agus na sainchumais sin a oibriú sa Stát nó i dtaobh an Stáit ach amháin ag an Rialtas nó le húdarás an Rialtais.
- 3 Is é an Rialtas is comharba ar Rialtas Shaorstát Éireann i gcás gach maoinne, sócmhainne, cirt agus féichiúnais.

AIRTEAGAL 50

- 1 Na dlíthe a bheas i bhfeidhm i Saorstát Éireann díreach roimh lá an Bunrecht seo a theacht i ngníomh leanfaid de bheith i lánfheidhm agus i lánéifeacht, faoi chuimsiú an Bhunreachta seo agus

AIRTEAGAL 50 (*ar leanúint*)

sa mhéid nach bhfuilid ina choinne, go dtí go n-aisghairtear nó go leasaítear iad nó aon chuid díobh le hachtú ón Oireachtas.

- 2 Dlíthe a bheas achtaithe roimh an mBunreacht seo a theacht i ngníomh agus a mbeidh luaite iontu iad do theacht i bhfeidhm dá éis sin, tiocfaid i bhfeidhm de réir mar a luaitear iontu mura n-achtaí an tOireachtas a mhalairt.

Dochum Glóire Dé

agus

Onóra na hÉireann

TREOIR

Tabhair faoi deara Ní úsáidtear uimhreacha leathanach sa treoír seo: baineann na huimhreacha le hAirteagail an Bhunreachta. Tá ceannlitreacha sa treoír ar fhocail ar a bhfuil ceannlitreacha i dtéacs an Bhunreachta.

achainí

i gcoinne Bille a shíniú 27

adhradh

adhradh Dé go poiblí 44.1

aer: *feic* maoin nádúrtha

airgead poiblí

Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste: *feic* Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste

Billí Airgid: *feic* Billí Airgid

conarthaí idirnáisiúnta 29.5.2°

leithghabháil ag Dáil Éireann 17.2

scoileanna, cúnamh Stáit 44.2.4°

airgeadas

Roinn Airgeadais, Aire ina chomhalta de Dháil Éireann 28.7.1°

reachtaíocht chun feidhm dlí a thabhairt do Rúin Airgeadais 17.1.2°

Seanad Éireann, rolla toghcháin 18.7.1°

Amstardam: *feic* Conradh Amstardam

Aontas Eorpach

Conradh Amstardam 29.4.5°, 29.4.6°

Conradh Maastricht 29.4.4°

dlíthe mar chomhalta 29.4.7°

Ard-Aighne

Billí a chuirfear faoi bhreith na Cúirte Uachtaraí 26.2.1°
ceapadh agus seilbh oifige 30

coireanna agus cionta, cúiseamh 30.3

Comhairle Stáit: *feic* Comhairle Stáit

éirí as oifig nó cur as oifig 30.5

feidhmeanna 30.1

Rialtas, gan bheith ina chomhalta 30.4

- tuarastal 30.6
- Ard-Chúirt
- achomhairc i gcoinne a breitheanna 34.4.3°
 - breithiúna: *feic* breithiúna
 - Cúirt Chéadchéime 34.3.1°
 - dlí, bailíocht 34.3, 40.4.3°
 - dlínse 34.3
 - Habeas Corpus, imeachtaí 40.4
 - rúndacht na Comh-Aireachta 28.4.3°
 - Uachtarán na hArd-Chúirte 14.2.2°, 31.2, 40.4.4°
 - Feic freisin* cúirteanna; Cúirt Uachtarach
- Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste
- airgead poiblí, caitheamh agus iniúchadh 33.1
 - ceapadh 33.2
 - cur as oifig 33.5
 - Dáil Éireann, tuarascálacha 33.4
- armchúirteanna: *feic* cúirteanna
- Baile Átha Cliath
- Tithe an Oireachtais, suíonna 15.1.3°
 - Uachtarán, stát-áras 12.11.1°
- baincéireacht
- Seanad Éireann, rolla toghcháin 18.7.1°
- baintreach, cabhair Stáit, 45.4.1°
- ballóid
- Dáil Éireann, toghcháin 16.1.4°
 - Seanad Éireann, toghcháin 18.5
 - Uachtarán, toghcháin 12.2.3°, 12.4.5°
- bannaí 40.4.3°, 40.4.7°
- Béal Feirste, Comhaontú: *feic* Comhaontú na Breataine-na hÉireann
- beartas comhdhaonnach
- aicmí is lú cumhacht, leas geilleagrach 45.4.1°
 - buntreoracha 45
 - creidmheas, urlámhas air 45.2
 - earraí riachtanacha 45.2
 - fiontraíocht phríobháideach 45.3.2°
 - gustal saolta an phobail 45.2
 - lucht oibre, sláinte 45.4.2°
 - Oireachtas, bunrialacha, feidhmiú 45

- ord comhdhaonnach 45.1
- saoránaigh, slí bheatha 45.2
- teaghlaigh, bunú ar an talamh 45.2
- tionscnamh príobháideach 45.3.1°
- beartas náisiúnta
 - ceisteanna a shocrú 6.1
 - Uachtarán, eolas a thabhairt dó 28.5.2°
- beatha: *feic* ceart chun na beatha
- beo gan breith: *feic* ceart chun na beatha
- Billí
 - achainí á iarraidh gan Bille a shíniú 27
 - Bunreacht: *feic* Bunreacht
 - Comhairle Stáit: *feic* Comhairle Stáit
 - Cúirt Uachtarach: *feic* Cúirt Uachtarach
 - cur faoi bhreith an phobail 27
 - Dáil Éireann: *feic* Dáil Éireann
 - dlíthe: achtú 13.3.1°, 25.4.1°; fógairt 25.4.2°
 - Oireachtas: *feic* Tithe an Oireachtais
 - práinneacha 24
 - Seanad Éireann: *feic* Seanad Éireann
 - síniú: *feic* Uachtarán na hÉireann
 - téacs, tiontú oifigiúil 25.4.4°
 - tréimhse áirithe chun a mbreithnithe 23
 - Feic freisin* Billí Airgid
- Billí Airgid
 - Coiste Pribhléidí 22.2
 - Cúirt Uachtarach, gan bheith inchurtha faoina breith 26
 - Dáil Éireann: Billí Airgid práinneacha 24.2, 24.3; deimhniú ón gCathaoirleach 22.2.1°, 22.2.6°; curtha go Seanad Éireann d'iarraidh a moltaí 21.1.2°, 21.2; rith 21.1.2°; tionscnamh 21.1.1°
 - míniú 22.1
 - Seanad Éireann: Billí Airgid práinneacha 24.2; cur faoi bhráid Choiste Pribhléidí 22.2; moltaí 21.1.2°, 21.2
- binsí míleata 38.4, 38.6
- bratach: *feic* suaitheantas náisiúnta
- breith bháis 40.4.5°
- breithiúna
 - ceapadh 35.1, 36

- ceart, riaradh 34.1
 cur as oifig 35.4
 dearbhú 34.5
 feidhmeanna breithiúnais ag daoine nach breithiúna 37
 Habeas Corpus 40.4
 líon 36
 neamhspleáchas 35.2
 Oireachtas, gan bheith ina gcomhaltaí 35.3
 poist sochair 35.3
 scor 36
 tuarastal 35.5, 36
 Uachtarán na hÉireann, dearbhú 12.8
- bunoideachas 42.4
- Bunreacht**
- Billí ina aghaidh, ceisteanna a chur faoi bhreith na Cúirte
 Uachtaraí 26
- breithiúna, cumhdach 34.5.1°
- cóip a chur isteach ina hiris: ullmhú, fíorú agus cur isteach
 ina hiris 25.5; forlámhas ag an téacs Gaeilge 25.5.4°
- Comhaontú na Breataine-na hÉireann 29.7
- cumhachtaí riala, oibriú 6.2, 49.2
- dearbhu ag an Uachtarán bheith ina thaca agus ina dháin 12.8
- dlíthe: a achtaíodh roimh é a theacht i ngníomh 50.2;
 bailíocht, dlínse na gCúirteanna 34.3, 34.4, 40.4.3°; in
 aimsir chogaidh nó ceannairce faoi arm 28.3.3°; ina
 aghaidh, gan bhail 15.4
- feidhmeanna breithiúnais ag daoine údaraithe 37
- leasú, Billí 24.1, 26, 46, 47.1
- muintir na hÉireann á ghabháil chucu *brollach*
- Reifreann 46, 47.1
- Saorstát Éireann: *feic* Saorstát Éireann
- téacs 25.5
- Uachtarán, taca agus dídean 12.8
- Feic freisin* Ard-Chúirt; Cúirteanna; Cúirt Uachtarach
- Bunreacht Shaorstát Éireann: *feic* Saorstát Éireann**
- Caidreamh Idirnáisiúnta**
- achrann idir náisiúin, réiteach síochánta 29.2
- beartas idirnáisiúnta, eolas don Uachtarán 28.5.2°
- conarthaí idirnáisiúnta 29.5, 29.6

- cumhacht chomhallach an Stáit maidir lena chaidreamh eachtrach 29.4
- dlí idirnáisiúnta, bunrialacha 29.3, 29.8
- eadráin idirnáisiúnta 29.2
- náisiún, ceart chun é a chinneadh 1
- síocháin idir náisiúin 29.1
- cánachas
 - Bille Airgid, míniú 22.1
- Cathaoirleach Dháil Éireann (An Ceann Comhairle): *feic* Dáil Éireann
- Cathaoirleach Sheanad Éireann: *feic* Seanad Éireann
- Ceann Comhairle: *feic* Dáil Éireann
- ceannairc
 - foilsíú nó aithris 40.6.1°
- ceannairc faoi arm
 - binsí míleata 38.4
 - dlíthe in aimsir cheannairce faoi arm 28.3.3°
 - Fórsaí Cosanta, gníomhartha 40.4.6°
 - tréas 39
 - Feic freisin* cogadh
- ceannasach
 - ceart 1
 - Stát 5
- ceart
 - Breithiúna á riaradh 34.1
 - bunrialacha an chirt chomhdhaonnaigh 43.2.1°
 - chun comhlachais a bhunú 40.6
 - chun deimhní agus tuairimí a nochtadh 40.3.3°, 40.6.1°
 - chun teacht ar tionól 40.6
 - cúirteanna faoi leith 38.3
 - feidhmeanna breithiúnais ag daoine nach breithiúna 37.1, 37.2
 - ord comhdhaonnach, ceart agus carthanacht á rialú 45.1
 - riarachd poiblí 34.1
 - rúndacht na Comh-Aireachta 28.4.3°
- cineama
 - ord agus moráltacht phoiblí 40.6.1°
- cionta: *feic* coireanna agus cionta

ciste

cíos uile an Stáit 11

cogadh

binsí míleata 38.4

Dáil Éireann, aontú 28.3

dlíthe in aimsir chogaidh 28.3.3°

Fórsaí Cosanta, gníomhartha 40.4.6°

práinn náisiúnta 28.3.3°

tréas 39

Coimisiún le linn an tUachtarán a bheith as láthair nó ar míthreoir
comhaltáí 14.2

córam 14.3

feidhmeanna 14.1

coinsias

saoirse choinsiasa: *feic* saoránaigh; saoirse choinsiasa

coireanna agus cionta

Ard-Aighne, cúiseamh ar a agra 30.3

binsí míleata 38.4

coiste tiomanta, cúiseanna coiriúla, triail ina láthair 38.5

cúirteanna faoi leith 38.3

maithiúnas 13.6

mionchionta, triail 38.2

pionós, cumhacht chun é a mhaolú nó a loghadh 13.6

tréas, míniú 39

trial de réir dlí 38.1

Coiste Pribhléidí

breith: cur in iúl 22.2.4°, 22.2.6°; gan dul thairsti 22.2.5°

cé acu Bille Airgid Bille nó nach ea 22.2

ceapadh 22.2.3°

coiste tiomanta

cúiseanna coiriúla, triail ina láthair 38.5

Comhairle Stáit

Billí: achainí á iarraidh gan Bille a shíniú 27.4.1°; Airgid,

Coiste Pribhléidí 22.2.3°, 22.2.6°; cur faoi bhreith na

Cúirte Uachtaráí 26.1.1°, 26.1.2°; práinneacha 24.1

bunú 31

comhaltaí: ceapadh 31.2, 31.3; cur as oifig 31.7;

dearbhú 31.4; éirí as oifig 31.6; tréimhse oifige 31.5

comóradh 31.8, 32

feidhmeanna 31.1

Uachtarán: oibriú a chumhachtaí 13.9, 14.4, 31.1, 32; teacht-
aireacht nó aitheasc 13.7.1°, 13.7.2°; Tithe an Oireachtais,
comóradh 13.2.3°

Comhairlí Contae

iarrthóirí d'oifig an Uachtaráin, ainmniú 12.4.2°, 12.4.3°

comhairlí feidhmeannais nó gairme beatha
bunú 15.3

Seanad Éireann, toghadh go lomdíreach 19

Comhaontú Lucsamburg 29.4.8°

Comhaontú na Breataine-na hÉireann 29.7

comhaontuithe: *feic* conarthaí

comhlachais agus cumainn: *feic* saoránaigh; ceart

Comhphobal Eorpach: comhaltas d'Éirinn 29.4.3°

cónaí

ionad cónaithe, slán do gach saoránach 40.5

conarthaí

conarthaí idirnáisiúnta 29.5, 29.6

Conradh Amstardam 29.4.5°, 29.4.6°

Conradh Lucsamburg 29.4.3°

Conradh Maastricht 29.4.4°

Conradh na Háige 29.4.3°

Conradh na Róimhe 29.4.3°

Conradh Pháras 29.4.3°

creideamh

aicmí creidimh, cearta agus maoin 44.2.5°, 44.2.6°

cleachtadh, saorchead admhála agus cleachta 44.2.1°

comhlachais agus cumainn, bunú agus saorthionól 40.6.2°

maoiniú 44.2.2°

míchumas nó idirdhealú mar gheall ar chreideamh 44.2.3°,
44.2.4°

oideachas leanaí 42.1, 42.4

scoileanna, cúnaimh Stáit 44.2.4°

creidmheas

urlámhas 45.2

Cúirt Achomhairc Dheiridh: *feic* Cúirt Uachtarach; cúirteanna

Cúirt Uachtarach

achainí, breith ar Bhille 27.4.2°

Billí: achainí 27.4.2°; cur isteach ina n-iris 25.4.5°; Uachtarán

- á gcur faoi bhreith 26, 34.3.3°
 Breithiúna: *feic* Breithiúna; Príomh-Bhreitheamh
 Bunreacht, téacs sínithe, cur isteach ina iris, 25.5.2°, 25.5.3°,
 25.5.4°
 Coiste Pribhléidí, Cathaoirleach 22.2.3°
 Cúirt Achomhairc Dheiridh 34.4.1°
 dlínse achomhairc 34.4.3°, 34.4.4°
 dlíthe, bailfocht: breith ina taobh 34.4.5°, 34.4.6°
 dlínse maidir léi 34.3.2°, 34.4.4°
 dlíthe a cuireadh faoina breith 34.3.3°
 i gcásanna Habeas Corpus 40.4
 Príomh-Bhreitheamh, uachtarán na Cúirte Uachtaraí 34.4.2°
 Uachtarán na hÉireann, míthreoir a shuíomh 12.3.1°
Feic freisin Ard-Chúirt; cúirteanna
 cúirteanna
 bannaí a dhiúltú 40.4.7°
 beartas comhdhaonnach, ceisteanna 45
 binsí míleata agus armchúirteanna 38.4, 38.6
 ceart, riaradh 34.1
 coireanna agus cionta, cúiseamh 30.3
 comhdhéanamh agus comheagraíocht 36
 Cúirt Achomhairc Dheiridh 34.2, 34.4.1°
 Cúirteanna Céadchéime: 34.2; dlínse 34.3, 38.2
 cúirteanna faoi leith, cumhacht chun iad a bhunú 38.3, 38.6
 dlí, bailfocht: *feic* Bunreacht
 dlínse achomhairc 34.3, 34.4
 maithiúnas 13.6
 pionós, cumhacht chun maolaithe nó loghtha 13.6
 Uachtarán, freagracht 13.8
Feic freisin Ard-Chúirt; breithiúna; Cúirt Uachtarach
 cumainn: *feic* saoránaigh
 cumhacht chomhallach: *feic* Rialtas
 cuntasaíocht
 Seanad Éireann, rolla toghcháin 18.7.1°
 Dáil Éireann
 airgead poiblí agus státhchíos, leithghabháil 17.2
 Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste: *feic* Ard-Reachtair Cuntas
 agus Ciste
 Billí: achainní á iarraidh gan iad a shíniú 27; Airgid: *feic* Billí

Airgid; a thionscnaítear agus a ritear ag Dáil Éireann 20.1; a thionscnaítear agus a ritear ag Seanad Éireann 20.2.1°, 23.2.1°; a thionscnaítear ag Seanad Éireann agus a leasaítear ag Dáil Éireann 20.2.2°; Bunreacht, leasú 46; práinneacha 24; tréimhse áirithe chun a mbreithnithe ag Seanad Éireann 23

Breithiúna, cur as oifig 35.4

Cathaoirleach: An Ceann Comhairle, teideal 14.2.1°; Billí Airgid 22.2.1°, 22.2.6°; Billí is siocair d'achainí 27.5.1°, 27.6; Billí práinneacha 24.1; breithiúna, cur as oifig 35.4.2°; Coimisiún le linn an tUachtarán a bheith as láthair, etc. 14.2.1°, 14.2.3°; Comhairle Stáit 31.2; toghadh 15.9.1°; toghadh ina chomhalta 16.6; tuarastal 15.9.2°; vóta cinniúna 15.11.2°

cogadh, aontú 28.3

Coiste Pribhléidí: *feic* Coiste Pribhléidí

comhaltas 16.1, 16.2, 16.6, 16.7, 28.7

comóradh agus lánscor 13.2.1°, 13.2.2°, 16.3, 28.10

conarthaí idirnáisiúnta 29.5, 29.6

dáilcheantair: 16.2.1°; athmheas 16.2.4°; comhaltaí 16.2.3°, 16.2.6°

dlíthe: a chuirfeadh saoránach faoi mhíchumas 16.1.3°; dáilcheantair, líon comhaltaí 16.2.6°; státchíos nó airgead poiblí eile 17.2

ionradh 28.3.2°

lánscor: *feic* comóradh agus lánscor *thuas*

Leas-Chathaoirleach: Coimisiún le linn an tUachtarán a bheith as láthair, etc. 14.2.3°; toghadh 15.9.1°; tuarastal 15.9.2°

Meastacháin ar fháltas agus ar chaitheamh airgid 17.1.1°, 28.4.4°

Oireachtas, Teach den Oireachtas 15.1.2°

ré 16.5

Rialtas: *feic* Rialtas

Rúin Airgeadais 17.1.2°

scaoileadh ar phósadh 41.3.2°

Taoiseach: ainmniú 13.1.1°; éirí as oifig 28.10, 28.11.2°

Teach Ionadóirí 15.1.2°

toghcháin: corrfholúntais 16.7; daoine is intofa ar chomhaltas Dháil Éireann 16.1; olltoghchán 16.3.2°, 16.4.1°; teacht

- le chéile dá éis 16.4.2°; vótáil 16.1, 16.2.5°, 16.4.1°
Feic freisin Oireachtas; Tithe an Oireachtais
- dáilcheantair
 Dáil Éireann 16.2
- daonáireamh
 dáilcheantair, daonra 16.2.3°
- daonlathas
 Stát daonlathach 5
- daonra
 dáilcheantair 16.2
- diamhasla
 foilsíú nó aithris 40.6.1°
- dílleachtaí
 Stát, cabhair maireachtála 45.4.1°
- díolúine: *feic* maoin nádúrtha
- Dlí Idirnáisiúnta: *feic* Caidreamh Idirnáisiúnta
- dlínse
 taobh amuigh dá chríoch 29.8
- dlínse achomhairc: *feic* cúirteanna
- dlíthe
 Aontas Eorpach: *feic* Aontas Eorpach
 Ard-Aighne 30.1
 bailíocht: *feic* Bunreacht
 bannaí a dhiúltú 40.4.7°
 beartas comhdhaonnach i ndéanamh dlíthe 45
 Billí: *feic* Billí
 breithiúna, cumhdach dlíthe 34.5.1°
 Bunreacht: *feic* Bunreacht
 caidreamh eachtrach 29.4.2°
 ceart chun na beatha 40.3.3°
 cogadh nó ceannairc faoi arm 28.3.3°
 comhlachais agus cumainn 40.6
 conarthaí idirnáisiúnta 29.6
 cur isteach ina n-iris 25.4.5°, 25.4.6°
 Dáil Éireann: *feic* Dáil Éireann
 diamhasla, etc., foilsíú nó aithris 40.6.1°
 dlí míleata 38.4
 dlínse taobh amuigh dá chríoch 29.8
 faisnéis maidir le seirbhísí atá ar fáil go dleathach i stát

- eile 40.3.3°
- fógairt 13.3.2°, 25.1, 25.2, 25.3, 25.4.2°, 27.5.2, 27.6, 46.5
- leithghabháil ar státhíos nó ar airgead poiblí 17.2
- limistéar agus raon feidhme 3.1
- maoin phríobháideach 43.1.2°
- Oireachtas, cumhacht chun a ndéanta 15.2.1°
- pósadh, scaoileadh 41.3.2°
- práinneacha, tréimhse feidhme 24.3
- reachtaíocht *ex post facto* 15.5
- Rúin Airgeadais, feidhm dlí a thabhairt dóibh 17.1.2°
- saoránaigh: cearta pearsanta, cosaint 40.3; ionad cónaithe slán dóibh 40.5; ionann i láthair an dlí 40.1; saoirse pearsanta 40.4
- Saorstát Éireann 50
- scoileanna, cúnamh Stáit 44.2.4°
- teacht i ngníomh 25.4.1°
- teangacha, téacsanna a bheidh curtha isteach ina n-iris sa dá theanga 25.4.5°; 25.4.6°
- tiontú oifigiúil 25.4.4°
- Uachtarán á gcaomhnú 12.8
- údaráis áitiúla 28A
- eaglaisí
 - Stát, admháil 44.1
- Ealaíonacht
 - Seanad Éireann, rolla toghcháin 18.7.1°
- earraí
 - brabús éagórach 45.3.2°
 - earraí riachtanacha 45.2
- easláin
 - cabhair maireachtála 45.4.1°
- éigeandáil: *feic* Tithe an Oireachtais
- Éire
 - ainm an Stáit 4
 - an dá dhlínse
 - instiúidí le cumhachtaí agus feidhmeanna comhroinnte 3.2
 - aontaithe 3.1
 - Bunrecht, pobal á ghabháil chucu *brollach*

- daoine de bhunadh na hÉireann
 ina gcónaí ar an gcoigríoch 2
 dlí idirnáisiúnta, bunrialacha 29.3, 29.8
 saoránacht agus náisiúntacht 9
 síocháin, mian ina leith 29.1, 29.2
 Stát, cineál 4, 5
 suaitheantas náisiúnta 7
 Uachtarán 12.1
- faisnéis maidir le seirbhísí atá ar fáil go dleathach i stát eile, saoirse
 chun í a fháil nó a chur ar fáil 40.3.3°
- fáltas agus caitheamh airgid: *feic* Meastacháin ar fháltas agus ar
 chaitheamh airgid
- farraigí 2
- fiacha: *feic* Billí Airgid
- fiontraíocht phríobháideach 45.3.2°
- fireann nó bainneann
 Dáil Éireann 16.1
 náisiúntacht 9.1.3°
 saoránacht 9.1.3°
 slí bheatha 45.2, 45.4.2°
- foirgníocht
 Seanad Éireann, rolla toghcháin 18.7.1°
- forais ardoideachais
 Seanad Éireann, comhaltaí 18.4.2°
- Fórsaí Cosanta
 ardcheannas 13.4, 13.5.1°
 armchúirteanna 38.4.2°
 cogadh, gníomhartha lena linn 40.4.6°
 oifigigh, gairme 13.5.2°
Feic freisin fórsaí míleata nó fórsaí armtha
- fórsaí míleata nó fórsaí armtha
 bunú 15.6
Feic freisin Fórsaí Cosanta
- freagrach, go léir le chéile 28.4.2°
- fuinneamh: *feic* maoin nádúrtha
 gabháil
 Tithe an Oireachtais, comhaltaí 15.13
- Gaeilge: *feic* Teanga

- gairm uaisleachta nó onóra
 - Rialtas, aontú 40.2.2°
 - Stát, bronnadh 40.2.1°
- graostacht
 - foilsíú nó aithris 40.6.1°
- Habeas Corpus
 - cogadh 40.4.6°
 - dlí, bailíocht 40.4.3°
 - ordú, ceart chuige 40.4
- Háig, Conradh na: *feic* Conradh na Háige
- Iascaireacht
 - Seanad Éireann, rolla toghcháin 18.7.1°
- idirdhealú
 - mairir le polaitíocht nó creideamh nó aicmí 40.6.2°
- innealtóireacht
 - Seanad Éireann, rolla toghcháin 18.7.1°
- ionadaíocht chionúire
 - Dáil Éireann, toghcháin 16.2.5°
 - Seanad Éireann, toghcháin 18.5
 - Uachtarán na hÉireann, toghcháin 12.2.3°
- ionann
 - is ionann saoránaigh i láthair an dlí 40.1
- ionradh
 - Stát, cosaint 28.3.2°
- Iris Oifigiúil
 - dlíthe, fógairt 25.4.2°
- leanaí
 - caomhnú ag an Stát 42.5
 - fostaíocht 45.4.2°
 - oideachas: 42.2, 42.3.2°, 44.2.4°; bunoidreachas, cur ar fáil 42.4; dualgas tuistí 42.1, 42.3.1°
 - scaoileadh ar phósadh 41.3.2°
- leas an phobail 6.1, 41.2.1°, 42.3.2°, 42.5, 43.2.2°, 45.2
- leas poiblí
 - rúndacht na Comh-Aireachta 28.4.3°
- leithghabháil
 - Billí Airgid 21, 22
 - críocha 17.2
 - státchíos 11

Litríocht

Seanad Éireann, rolla toghcháin 18.7.1°

Lucht Oibre: *feic* Oibreachas; Saothrú

Lucsamburg: *feic* Comhaontú Lucsamburg; Conradh Lucsamburg
 maitheas, an mhaitheas phoiblí *brollach*
 maithiúnas

ceart maithiúnais dílsithe san Uachtarán 13.6

máithreacha

dul le saothar 41.2.2°

Feic freisin ceart chun na beatha

maoin nádúrtha

Stát, is leis gach ábhar maoine nádúrtha 10

maoin phríobháideach

aicmí creidimh 44.2.5°, 44.2.6°

cosaint 40.3.2°, 43

gustal saolta an phobail 45.2

Meastacháin ar fháltas agus ar chaitheamh airgid

Dáil Éireann, breithniú 17.1.1°, 28.4.4°

mianaigh agus mianraí: *feic* maoin nádúrtha

mionchionta 38.2

mná

Dáil Éireann 16.1

náisiúntacht 9.1.3°

saoránacht 9.1.3°

slí bheatha 45.2, 45.4.2°

Feic freisin teaghlach

monaplachtaí

earraí riachtanacha 45.2

brabús éagórach 45.3.2°

náisiún

ceart a bheith páirteach ann 2

cearta 1

Comhaontú na Breataine-na hÉireann 29.7

dílseacht don náisiún 9.2

éagsúlacht a bhféiniúlachtaí agus a dtraidisiún 3.1

Teaghlach agus leas 41.1.2°

toil na daoine go léir a aontú 3.1

Uachtarán, aitheasc uaidh 13.7.2°

náisiúntacht: *feic* saoránacht agus náisiúntacht

neamhspleáchas

dearbhú 5

an náisiún *brollach*

obair

sláinte lucht oibre 45.4.2°

slí bheatha lucht oibre 45.2

Oibreachas

Seanad Éireann, rolla toghcháin 18.7.1°

Feic freisin saothrú

oideachas

bunoideachas 42.4

fundúireachtaí oideachais, maoin 44.2.6°

Seanad Éireann, rolla toghcháin 18.7.1°

teaghlach, cearta 42

Feic freisin leanaí, tuistí

oileáin

agus farraigí teorann 2

Oireachtas

beartas comhdhaonnach i ndéanamh dlíthe 45

comhairlí feidhmeannais agus gairme beatha 15.3

conarthaí idirnáisiúnta 29.6

Dáil Éireann, dáilcheantair, athmheas 16.2.4°

dlíthe: déanamh 15.2.1°; dlíthe in aghaidh an Bhunreachtá 15.4; fógairt 13.3.2°; Shaorstát Éireann 50; slándáil an phobail a chur in áirithe 28.3.3°

fórsaí míleata nó fórsaí armtha 15.6

Parlaimint Náisiúnta 15.1

reachtaíocht *ex post facto* 15.5

rúndacht na Comh-Aireachta 28.4.3°

suíonna 15.7

Tithe: *feic* Tithe an Oireachtais

tuarascálacha agus foilseacháin oifigiúla 15.12

Feic freisin Dáil Éireann; Seanad Éireann; Tithe an Oireachtais; Uachtarán na hÉireann

ollscoileanna

Ollscoil Bhaile Átha Cliath, comhaltaí Sheanad Éireann, 18.4.1°, 18.4.2°, 18.6

Ollscoil na hÉireann, comhaltaí Sheanad Éireann 18.4.1°, 18.4.2°, 18.6

Parlaimint

maoin nádúrtha 10

Oireachtas is ainm di 15.1.1°

raon feidhme na ndlíthe 3.1

Feic freisin Oireachtas

pobal

beartas: comhdhaonnach 45; náisiúnta 6.1

Billí, cur faoi bhreith an phobail 27

Bunreacht a ghabháil chucu *brollach*

coireanna agus cionta, cúiseamh 30.3

comhairlÍ feidhmeannais nó gairme beatha 15.3

cumhacht riala 6.1

Reifreann: *feic* Reifreann

Saorstát Éireann, cumhacht chomhallach 49.1

slándáil: *feic* slándáil an phobail agus ord poiblí

Stát, ceapadh rialtóirí 6.1

Uachtarán: agus an pobal 12.8; toghadh 12.2.1°

pósadh

ord an phósta a chosaint 41.3.1°

scaoileadh 41.3.2°

Feic freisin Teaghlach

práinn náisiúnta: *feic* Tithe an Oireachtais

preas

saoirse 40.6.1°

Pribhléidí, Coiste: *feic* Coiste Pribhléidí

Príomh-Aire: *feic* Taoiseach

Príomh-Bhreitheamh

Bunreacht, cóip dá théacs a fhíorú 25.5.2°

Coimisiún le linn an tUachtarán a bheith as láthair,
etc. 14.2.1°, 14.2.2°

Comhairle Stáit: comhalta de bhua oifige 31.2; duine a bhí
tráth ina Phríomh-Bhreitheamh 31.2

dearbhu 34.5.1°, 34.5.2°

dearbhu ó bhreithiúna eile 34.5.2°

uachtarán na Cúirte Uachtaraí 34.4.2°

raidíó

ord agus moráltacht phoiblí 40.6.1°

Ranna Stáit: *feic* Stát

raon feidhme na ndlíthe 3.1

reachtais

fo-reachtas 15.2.2°

rialtas áitiúil 28A

údarás áitiúla 28A

Reifreann

Billí, achainí 27.5, 27.6

Bunreacht: leasú 46.2, 47.1; togra nach togra chun a leasaithe 47.2

ceart vótála 47.3

rialú 47.4

Rialtas

Airí i mbun Ranna Stáit 28.12

Ard-Aighne: comhairleach i gcúrsaí dlí 30.1; gan bheith ina chomhalta 30.4

beartas, tuairimí léirmheasa a nochtadh 40.6.1°

Billí: práinneacha 24.1; síniú go luath 25.2.2°

caidreamh eachtrach 29.4

ceapadh 13.1, 28.1

comhairlí feidhmeannais nó gairme beatha 15.3

comhaltaí: as láthair nó ar míthreoir, feidhmeanna a chomhlíonadh 28.12; ceapadh 13.1; ceart chun labhairt i ngach Teach den Oireachtas 28.8; de Dháil Éireann nó de Sheanad Éireann 28.7; éirí as oifig ar an Taoiseach d'éirí as oifig 28.11.1°; éirí nó cur as oifig 13.1.3°, 28.9; leanúint dá n-oifig go gceaptar a gcomharbaí 28.11; líon 28.1; tuarastal 28.12

cumhacht chomhallach, oibriú 28.2, 29.4, 49.2

cumhachtaí: oibriú le horgain Stáit 6.2; teacht ón bpobal 6.1

Dáil Éireann: ceart ag comhaltaí labhairt ann 28.8; comhaltaí den Rialtas agus comhaltas Dháil Éireann 28.7; comhaontú 13.1.2°; freagracht di 28.4.1°; lánscore 28.11.2°; Meastacháin ar fháltas agus ar chaitheamh airgid 28.4.3°

gairm uaisleachta nó onóra 40.2

ionradh 28.3.2°

leithghabháil ar stáitchíos agus airgead poiblí 17.2

maoin nádúrtha 10

Meastacháin ar fháltas agus ar chaitheamh airgid 28.4.3° náisiún, ceart chun a rogha Rialtas a bhunú 1

- Ranna Stáit: Airí ina mbun 28.12; comhfhreagracht 28.4.2°
 rúndacht na bpléití ag cruinnithe 28.4.3°
 Saorstát Éireann, comharbaí 49.3
 Stát, cosaint 28.3.2°
 Tánaiste, ainmniú agus dualgais 28.6
 Taoiseach, ainmniú, Ceann an Rialtais 13.1.1°, 28.5.1°
 tréas, míniú 39
 Uachtarán: cumhachtaí agus feidhmeanna 13.9, 13.11;
 imeacht ón Stát 12.9; teachtaireacht nó aitheasc 13.7.3°
- Riarachán Poiblí
 Seanad Éireann, rolla toghcháin 18.7.1°
 ríchíos: *feic* maoin nádúrtha
 Róimh: *feic* Conradh na Róimhe
 rollaí toghcháin
 cóiriú 18.7
 dreamanna feidhme nó gairme beatha a chur ina n-ionad 19
 Seanad Éireann, toghcháin 18.4.1°, 18.4.2°
- Sacs-Bhéarla 8.2, 8.3
 Sáfocht: *feic* Teanga
 saoirse choinsiasa 42.3.1°, 44.2.1°
 saoirse chun faisnéis a fháil nó a chur ar fáil 40.3.3°
 saoirse chun taisteal 40.3.3°
 saoirse phearsanta: *feic* saoránaigh
 saoránacht agus náisiúntacht
 Comhaontú na Breataine-na hÉireann 29.7
 fáil 2, 9.1.2°, 9.1.3°
 saoránaigh de Shaorstát Éireann 9.1.1°
- saoránaigh
 ceart chun: bheith páirteach i náisiún na hÉireann 2;
 comhlachais agus cumainn a bhunú 40.6; leorshlí
 bheatha 45.2; maoine príobháidí 43.1; teacht ar
 tionól 40.6; tuairimí a nochtadh 40.6.1°; vótála: reifreann
 47.3; toghchán don Uachtarán 12.2.2°; toghchán do Dháil
 Éireann 16.1; toghchán d'údarás áitiúil 28A
 cearta pearsanta 40.3
 Dáil Éireann, comhaltas 16.1
 dualgas polaitiúil 9.2
 gairm uaisleachta 40.2.1°
 ionad cónaithe, slán do shaoránach 40.5

ionann i láthair an dlí 40.1
saoirse: coinsias 44.2.1°; pearsanta 40.4
toghchán don Uachtarán 12.2.2°, 12.4.1°
uireasa 45.4.2°

Saorstát Éireann

Bunreacht, aisghairm 48
Comhairle Stáit, Uachtarán ar Ard-Chomhairle Shaorstát
Éireann 31.2

cumhacht chomhallach 49.1

dlíthe 50

Rialtas, comharba ar Rialtas Shaorstát Éireann 49.3

saoránaigh Shaorstát Éireann 9.1.1°

talamh, mianaigh, mianraí agus uisce 10.2

scaoileadh ar phósadh 41.3.2°

scoileanna

cúnamh Stáit 44.2.4°

príobháideacha 42.2

saoirse chun rogha a dhéanamh 42.2, 42.3.1°

Stáit 42.2, 42.3.1°

Seanad Éireann

ainm 15.1.2°

Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste: *feic* Ard-Reachtair Cuntas
agus Ciste

Billí: achainí á iarraidh gan iad a shíniú 27; Airgid: *feic* Billí
Airgid; a ritear ag Dáil Éireann, leasú 20.1; práinneacha
24; síniú níos luaithe le comhthoil Sheanad Éireann
25.2.2°; tionscnamh 20.2, 23.2.1°; tréimhse áirithe chun
a mbreithnithe 23

breithiúna, cur as oifig 35.4

Cathairleach: Billí is siocair d'achainí 27.5.1°, 27.6; Billí
práinneacha 24.1; breithiúna, cur as oifig 35.4.2°;
Coimisiún le linn an tUachtarán a bheith as láthair,
etc. 14.2.1°, 14.2.3°; Comhairle Stáit 31.2; toghadh
15.9.1°; tuarastal 15.9.2°; vóta cinniúna 15.11.2°

Coiste Pribhléidí: *feic* Coiste Pribhléidí

comhaltáí 18.1, 18.2; ainmniú 18.3; den Rialtas 28.7.2°;
ollscoile agus forais ardoideachais eile 18.4.1°, 18.4.2°,
18.6; téarma oifige 18.9; toghadh 18, 19

corrholúntais 18.10.2°, 18.10.3°

- Dáil Éireann, lánscor 18.8
- Leas-Chathaoirleach: Coimisiún le linn an tUachtarán a bheith as láthair, etc. 14.2.4°; toghadh 15.9.1°; tuarastal 15.9.2° ré 18.8
- Rialtas: *feic* Rialtas
- rollaí, cóiriú 18.7.1°, 18.7.2°
- Teach den Oireachtas 15.1.2°
- toghadh: dreamanna feidhme nó gairme beatha 19
- toghcháin: olltoghchán 18.8; céad-tionól dá éis 18.8
- Feic freisin* Oireachtas; Tithe an Oireachtais
- seandaoine
- cabhair maireachtála 45.4.1°
- seirbhísí comhdhaonnacha
- Seanad Éireann, rolla toghcháin 18.7.1°
- síocháin
- achrann idir náisiúin, réiteach 29.2
- mian na síochána 29.1
- slándáil an phobail agus ord poiblí
- Billí práinneacha 24.1
- ceannairc faoi arm 28.3.3°
- cogadh, dlíthe is gá in aimsir chogaidh 28.3.3°
- coinsias, saoirse 44.2.1°
- comhlachais agus tionóil 40.6.1°
- creideamh, cleachtadh 44.2.1°
- cúirteanna faoi leith 38.3.1°
- ionradh 28.3.2°
- tuairimí, nochtadh 40.6.1°
- Stát
- ainm 4
- airgead poiblí, caitheamh airgid a rialú 33.1
- Airí 28.12
- Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste: *feic* Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste
- beartas comhdhaonnach 45
- caidreamh eachtrach 29.4
- ceart ag an bpobal rialtóirí a cheapadh 6.1
- cinéal 5
- cíos 11
- cogadh: aimsir chogaidh 28.3.3°; fógairt 28.3

- Comhairle Stáit: *feic* Comhairle Stáit
conarthaí idirnáisiúnta 29.5
creideamh 44
cumhacht chomhallach, oibriú 28.2, 29.4, 49.2
cumhachtaí riala 6
gairm uaisleachta nó onóra 40.2
ionradh 28.3
maoin: nádúrtha 10; príobháideach 43
Meastacháin ar fháltas agus ar chaitheamh airgid 17.1.1°,
28.4.4°
oideachas: *feic* oideachas
Oireachtas, cumhacht chun dlíthe a dhéanamh 15.2
pósadh, cosaint 41.3
Ranna Stáit 28.12
rialtas áitiúil 28A
saoránacht agus náisiúntacht 9.1
saoránaigh, cearta pearsanta 40
suaitheantas náisiúnta 7
tairise 9.2
talamh, mianach, mianraí agus uisce 10
Teaghlach: *feic* Teaghlach
teangacha 8
tréas, míniú 39
Uachtarán: imeacht ón Stát 12.9; tosach aige ar gach duine
sa Stát 12.1
- státchfós
ciste 11
leithghabháil ag Dáil Éireann 17.2
suaitheantas náisiúnta
tuairisc 7
táinseamh: *feic* Uachtarán na hÉireann
taisteal, saoirse chun 40.3.3°
Talmhaíocht
Seanad Éireann, rolla toghcháin 18.7.1°
Tánaiste
ainmniú 28.6.1°
Comhairle Stáit: *feic* Comhairle Stáit
Dáil Éireann, comhalta 28.7.1°
Taoiseach, gníomhú ina ionad 28.6.2°, 28.6.3°

Taoiseach

airgead poiblí, leithghabháil ag Dáil Éireann 17.2

Ard-Aighne: *feic* Ard-Aighne

Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste: *feic* Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste

Billí: achainí á iarraidh gan iad a shníú 27.5.1°, 27.6; práinneacha 24.1; síniú agus fógairt 25.1

breithiúna, cur as oifig 35.4.2°

Bunreacht, téacs 25.5

ceapadh 13.1.1°

Comhairle Stáit: *feic* Comhairle Stáit

comharba, ceapadh 28.11

Dáil Éireann: comhalta 28.7.1°; comóradh agus lánscor 13.2.1°, 13.2.2°, 16.3.1°; tromlach i dtacaíocht leis 13.2.2°, 28.10

éirí as oifig 28.9.1°, 28.10, 28.11

Príomh-Aire 28.5.1°

Rialtas: ceann an Rialtais 28.5.1°; comhaltaí a ainmniú 13.1.2°; dul nó cur as oifig 13.1.3°, 28.9.2°, 28.9.3°, 28.9.4°, 28.11.1°

Seanad Éireann: comhaltaí a ainmniú 18.3, 18.10.2°; lá a chomórtha tar éis olltoghcháin 18.8

Tánaiste: *feic* Tánaiste

Uachtarán, eolas a thabhairt dó ar bheartas 28.5.2°

Teach Ionadóirí: *feic* Dáil Éireann

Teaghlach

comhdhaonnacht, buíon-aonad 41.1.1°

cosaint ón Stát 41.1.2°

leanaí, oideachas 42.1

máithreacha clainne, saothar 41.2.2°

mná, admháil ag an Stát 41.2

Pósadh, cosaint 41.3

Teanga

Billí a ritear sa dá theanga oifigiúla 25.4.3°, 25.4.6°

Bunreacht 25.5

dlíthe, tiontú oifigiúil 25.4.4°

Gaeilge, an teanga náisiúnta agus an phríomhtheanga oifigiúil 8.1, 8.3

Sacs-Bhéarla, an dara teanga oifigiúil 8.2, 8.3

agus Saíocht, Seanad Éireann, rolla toghcháin 18.7.1°
 teidil: *feic* gairm uaisleachta nó onóra
 tionól

ceart chun teacht ar tionól: *feic* saoránaigh; ceart chun teacht
 ar tionól

Tionscal agus Tráchtáil

earraí riachtanacha, cosc ar shaor-iomaíocht 45.2

pobal, cosaint ar bhrabús éagórach 45.3.2°

Seanad Éireann, rolla toghcháin 18.7.1°

tionscnamh príobháideach 45.3.1°

Tithe an Oireachtais

Ard-Reachtaire Cuntas agus Ciste: *feic* Ard-Reachtaire Cuntas
 agus Ciste

Billí a ritear nó a mheastar a ritheadh ag an dá Theach 13.1.1°,
 20.3, 21.2.2°, 23, 24.2, 25.1, 26, 27

breithiúna, gan cead acu bheith ina gcomhaltaí 35.3

breithiúna, na Cúirte Uachtaraí nó na hArd-Chúirte, cur as
 oifig 35.4

buan-orduithe agus rialacha 15.10

ceisteanna, breith orthu 15.11.1°, 15.11.2°

comhaltaí: dídean 15.10; liúntais agus saoráidí taistil 15.15;
 príobhléidí 15.13

comhaltas den dá Theach 15.14

comóradh 13.2.3°

cruinnithe i gcóngar dóibh 40.6.1°

córam 15.11.3°

dlíthe Shaorstát Éireann 50

dlíthe, tréimhse feidhme a fhadú 15.8, 24.1, 24.3

éigeandáil 28.3.3°

práinn náisiúnta 28.3.3°

Rialtas, comhaltaí, ceart bheith i láthair 28.8

saoirse aighnis 15.10

scríbhinní oifigiúla agus páipéir phríobháideacha comhaltaí
 a dhídean 15.10

suíonna 15.1.3°, 15.8

tuarascálacha agus foilseacháin oifigiúla 15.12

Uachtarán: cumhacht chomórtha 13.2.3°; dearbhú ar dhul i
 gcúram oifige 12.8; freagracht dóibh 13.8.1°, 13.8.2°; gan
 bheith ina chomhalta 12.6.1°, 12.6.2°; táinseamh 12.10,

- 13.8; teachtaireacht nó aitheasc 13.7.1°, 13.7.3°; toghadh, ainmniú iarrthóirí 12.4.2°, 12.4.3°
 vótaí 15.11
Feic freisin Dáil Éireann; Oireachtas; Seanad Éireann
 toghcháin: *feic* Dáil Éireann; Seanad Éireann; Uachtarán na hÉireann; údaráis áitiúla
 Tráchtáil: *feic* Tionscal agus Tráchtáil
 tréas
 comhaltaí Thithe an Oireachtais 15.13
 míniú 39
 tuairimí a nochtadh: *feic* saoránaigh
 tuistí
 oideachas dá gclainn, cearta agus dualgais 42
 Uachtarán Ard-Chomhairle Shaorstát Éireann: *feic* Saorstát Éireann
 Uachtarán na hArd-Chúirte: *feic* Ard-Chúirt
 Uachtarán na hÉireann
 Ard-Aighne 30.2, 30.5
 Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste: *feic* Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste
 atoghadh 12.3.2°, 12.4.4°
 bás 12.3, 12.7, 14.1
 beartas inmheánach agus beartas idirnáisiúnta 28.5.2°
 Billí: achainní á iarraidh gan iad a shíniú 27; Airgid: *feic* Billí Airgid; cur faoi bhreith an phobail 27; cur faoi bhreith na Cúirte Uachtaraí 26, 34.3.3°; práinneacha, síniú 25.3; síniú: 13.3.1°; tar éis iad a chur faoi bhreith na Cúirte Uachtaraí 26.1.3°, 26.3; tar éis Reifrinn 46.5; tairiscint chun a sínithe 25.1; téacs a shíneofar 25.4.3°; tréimhse chun a sínithe 25.2, 25.3
 breithiúna: *feic* breithiúna; Príomh-Bhreitheamh
 Bunreacht, cóip de a shíniú 25.5.2°
 Coimisiún le linn dó bheith as láthair, etc. 14
 Coiste Pribhléidí 22.2.3°
 Comhairle Stáit: *feic* Comhairle Stáit
 cumhachtaí agus feidhmeanna 12.1, 13.8.1°, 13.10; oibriú agus comhlíonadh 13.9, 13.11, 14.1, 14.4, 14.5
 Dáil Éireann, comóradh agus lánscor 13.2.1°, 13.2.2°, 16.3.1°, 28.10

- dearbhú 12.8
- dlíthe, fógairt 13.3.2°, 25.4.2°, 27.5.2°, 27.6, 46.5
- Fórsaí Cosanta: ardcheannas 13.4, 13.5.1°; oifigigh 13.5.2°
- imeacht ón Stát 12.9
- maithiúnas 13.6
- míthreoir 12.3, 12.7, 14.1
- oifig: cur as oifig 12.10; dul i gcúram oifige 12.7, 12.8; éirí as 12.3, 12.7, 14.1; folúntas 14.1; seachas oifig Uachtaráin 12.6.3°; téarma oifige 12.3.1°
- Oireachtas, cuid de 15.1.2°
- Príomh-Bhreitheamh: *feic* Príomh-Bhreitheamh
- Rialtas, comhaltáí: ceapadh 13.1.2°, 28.1; éirí nó cur as oifig 13.1.3°, 28.9
- Seanad Éireann, céad-tionól tar éis olltoghcháin 18.8
- sochair agus liúntais 12.11.2°, 12.11.3°
- stát-áras 12.11.1°
- táinseamh 12.10, 13.8
- Taoiseach, ceapadh 13.1.1°
- teachtaireacht nó aitheasc 13.7
- teideal 12.1
- Tithe an Oireachtais: *feic* Tithe an Oireachtais
- toghadh: 12.2.1°; ainmniú 12.4.2°, 12.4.3°, 12.4.4°; ceart vótála 12.2.2°; daoine is intofa 12.4; lá an toghcháin 12.3.3°; modh an toghcháin 12.2, 12.4.5°; rialú an toghcháin 12.5
- tosach aige ar gach duine sa Stát 12.1
- uchtáil
- orduithe uchtála 37.2